This document Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Lucie KAUEROVÁ

This document Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Lyrické romány Antonína Sovy

Lucie Kauerová

Bakalářská práce
2009

This document Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie KAUEROVÁ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Historicko-literární studia**

Název tématu: **Lyrické romány Antonína Sovy.**

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Sovův literární vývoj mezi léty 1898-1903
3. Literární komparace děl Výpravy chudých a Ivův román
4. Estetika měst v románech Antonína Sovy
5. Závěr

This document Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Brabec, Jiří. Ivův román. Doslov. 1961. (dostupnost: Městská knihovna v Praze, počet svazků 1)

Fikar, Ladislav: Antonínu Sovovi. Kytka z polního kvítí z Pacova. Havlíčkův Brod 1958. (dostupnost: Krajská knihovna Havlíčkův Brod, počet svazků 1)

Opočenský, Gustav Robert. Antonín Sova: básnický profil. Praha 1908.(dostupnost: Městská knihovna Praha, počet svazků 1)

Šalda, František Xaver. Antonín Sova: essay. Praha 1924. (dostupnost: Městská knihovna v Praze, počet svazků 1)

Zika, Josef. Antonín Sova. Praha 1953. (dostupnost: Městská knihovna v Praze, počet svazků 2)

Zika, Josef (ed.). Dopisy/ František Xaver Šalda a Antonín Sova. Praha 1967. (dostupnost: Městská knihovna v Praze, počet svazků 1)

Zvěřina, Ladislav Narcis. Antonín Sova: studie jeho básnického vývoje. Praha 1919. (dostupnost: Městská knihovna v Praze, počet svazků 3)

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D.**
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Tomáš Jiránek
doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

This document was Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

Anotace:

První část práce je zaměřená na Sovův literární vývoj, počínaje píseckým studiem do roku 1903. V tomto časovém sledu se zabývám nejen spisovatelovými prozaickými pokusy, ale poukazuji též na básnickou činnost. Druhá část je věnována komparaci dvou stěžejních románů z počátku dvacátého století - Ivově románu a Výpravám chudých. Ve třetí části se zabývám estetikou města Pacova a Lukavce, která se promítají do obou románů. Na závěr čtenáře seznamuji s dosud nepublikovanou korespondencí Antonína Sovy s představiteli umělecké sféry.

Klíčová slova:

Manifest české Moderny**;** impresionismus; symbolismus**;** romány; korespondence

Annotation:

First part of the paper is focused on Sova´s literary development starting with his studies in Písek where he studied until 1904. In this time sequence I deal with writer´s prosaic attempt and I also refer to his poetry activities. Second part is devoted to comparison of two core novels from the beginning of the twentieth century - Ivově románu a Výpravám chudých. In the third part I deal with aesthetics of towns Pacov and Lukavec which is reflected in both novels. Finally I introduce to the reader yet unpublished Sova´s correspondence with representants of arts sector.

Keywords:

Manifest of czech Modern; impressionism; symbolism; novels; correspondence

This document Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/1200 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25. června 2009

Lucie Kauerová

This document Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Poděkování:

Děkuji doc. PhDr. Vladimíru Novotnému, Ph.D., za rady a poznámky při psaní mé práce. Bc. Vlastimilu Simonovi, řediteli Městského muzea Antonína Sovy v Pacově, za cenné informace týkající se pacovského rodáka. Bc. Petře Kuricové a Lucii Holé za anglický překlad.

This document was Created by Simpo PDF Creator unregistered version - http://www.simpopdf.com

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

OBSAH

Úvod

1. Život Antonína Sovy

2. Sovův literární vývoj

3. Komparace děl Kasta živořící, Ivův román a Výpravy chudých

3.1. Ivův román

3.2. Výpravy chudých

4. Estetika města v románech Antonína Sovy

4.1. Ivův román

4.2. Výpravy chudých

5. Vzpomínková korespondence

5.1. Eliška Krásnohorská

5.2. Eduard Krištůfek

5.3. František Kubík

5.4. Korespondence z let 1902 a 1904

5.4.1. František Xaver Šalda

5.4.2. František Václav Krejčí

5.4.3. František Kupka

Závěr

Přílohy

I. Pečeť F. X. Šaldy

II. Obálky

III. Korespondence Elišky Krásnohorské

IV. Pohlednice s podobenkou Elišky Krásnohorské

V. Dopis z Lukavce č. 1

VI. Dopis z Lukavce č. 2

VII. Pohlednice Františka Kubíka

VIII. Korespondence Františka Xavera Šaldy

IX. Korespondence Františka Václava Krejčího

X. Korespondence Františka Kupky

Seznam použitých zdrojů

Summary

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Úvod

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zaměřit na spisovatelskou dráhu Antonína Sovy jako prozaika. Skoro celé čtenářské obci je pacovský rodák známý především svými básnickými skladbami, ve kterých zobrazuje vzpomínky na rodný kraj, své mládí a vyjadřuje nesouhlas s politikou situací a společenskou hierarchií.

Bohužel prozaická činnost Sovova zůstává širší veřejnosti doposud skryta, popřípadě se setkávám s názorem, že básnické sbírky převyšují jeho prózy. Je nutné zdůraznit, že řada prozaických děl vznikala souběžně s poezií a oba literární žánry se spolu prolínají. V okamžiku, kdy básník nedokázal své pocity vyjádřit lyrickými verši, napsal prózu, lehce prostoupenou lyrikou, ve které se zpovídá ze svých útrap.

Důraz kladu zejména na Sovův literární vývoj, kde čtenářům přiblížím jeho básnické i prozaické začátky. Především poukazuji na písecké gymnázium, bezprostředně spojené s Adolfem Heydukem, dále vliv francouzského básníka Francoise Coppeého a neméně důležitý vliv školy Jaroslava Vrchlického. Ve zkratce představuji Sovovy nejvýznamnější básnické sbírky, které v budoucnu ovlivňovaly dráhu prozaickou. Též čtenáře seznamuji s prozaickými sbírkami, které spisovatel psal v mládí, souběžně s poezií. Řada těchto próz nebyla publikována, popřípadě vydána jen několikrát, což způsobilo, že dnes někteří čtenáři znají pouze románové sbírky z počátku 20. století či vnímají Sovu výhradně jako básníka. Sám autor pohlížel na své prozaické pokusy do určité míry jako na experimenty. Chtěl zkusit, jaké postupy a motivy může v jednotlivých povídkách zkombinovat. Výsledkem spisovatelova vývoje byl Ivův román a o rok později Výpravy chudých.

Velkou pozornost věnuji především již zmíněným titulům, které znamenají posun od tradičního pojetí románu v české literatuře. Nejen že Sova bourá klasické románové motivy, ale kombinuje několik žánrů a hlavní hrdinové jsou dobově velmi vyspělí. Svá tvrzení podkládám ukázkami z obou románů.

Poslední část mé práce je zaměřená na vzpomínkovou korespondenci, kterou mi umožnilo pročíst Městské muzeum Antonína Sovy v Pacově. Jedná se o dosud nepublikované dopisy a pohlednice, které zaslali významné osobnosti z řad uměleckých a politických v 90. letech 19. století a ze století nadcházejícího. Většina korespondence je z pozdějšího období, především z prvních dvaceti let 20. století. Velice ráda bych čtenářům představila všechnu korespondenci, se kterou mi bylo umožněno pracovat, ale má práce je rozsahově omezená.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Z toho důvodu jsem se rozhodla otisknout pouze část dopisů, které jsou velmi zajímavé a přibližují Sovou literární činnost.

1. Život Antonína Sovy

Antonín Sova byl významný spisovatel přelomu 19. a 20. století. Narodil se ve svém milovaném Pacově, kde také po dlouhé a těžké nemoci zcela opuštěn zemřel. Město, do kterého se celý svůj život vracel, bylo co nejlaskavěji a nejvlídněji spodobněno v řadách jeho básnických i prozaických dílech. Nedokázali bychom si představit knihu bez fragmentů Pacova a jeho okolí ani Pacov bez Antonína Sovy.

Rod Sovů pocházel ze Šumavy, přesněji z Vimperska a Prachaticka. Učitele Jana Sovu přeložili roku 1855 do Pacova, spadající pod hejtmanství pelhřimovské. Město bylo velmi chudé, závislé na velkostatku a vykořisťované vrchností, která zneužívala své feudální výsady. V Pacově se udržoval truhlářský průmysl, zejména výroba těstových hraček, jako pozůstatek starých perníkářských výrobků. Střediskem pacovských vlastenců byl hostinec Matěje Šohaje, kde prvotně vznikla myšlenka založení čtenářské besedy, jejímž propagátorem se stal Jan Sova. Později stál u zrodu pěveckého sboru Čech a byl prvním sbormistrem.

Sovovi bydleli v pacovském zámku. Otec komponoval náboženské a světské skladby, vyučoval hru na hudební nástroje a později se stal regenschorim. 26. 2. 1864 se narodil Antonín Sova. O dva roky později otce přeložili do městyse Lukavce, vzdáleného dvě hodiny cesty přes vrch Stražiště, kde byl jmenován dekretem královéhradecké konsistoře, učitelem farní školy a r. 1871 řídícím učitelem. Antonín Sova velmi často vzpomínal na krásné chvíle strávené s otcem v přírodě či na cesty do Pacova. Důkazem toho je korespondence, kterou zaslal 16. března 1914 radě města Pacova:

„Docházelť jsem k Vám do města často s otcem z Lukavce, kde jsem prožil mládí a těšíval se na každou cestu přes Stražiště, která byla pro mne svátkem. Míval jsem rád Šteidlerovy hračky z chlebového těsta, vystál jsem hodiny na náměstí a díval se na kostel a klášterní valy a často se stalo, že jsem přespal u starého krejčího Sobka. To jsou intimity mého mládí.“ [1]

[1] PLAČEK, Přemysl. Z mého kraje 33, číslo 9, září 2008, s. 13. (přetisk z roku 1945)

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Koncem 70. let začal Antonín Sova studovat nejprve na gymnáziu v Pelhřimově, Táboře a později v Písku. Velkým zlomem jeho života byla smrt matky. Nikdy otci neodpustil egoistické chování vůči ženě a nový sňatek s mladou dívkou, teprve rok po matčině skonu, v roce 1879. Nenávist k Sabině Sovové je patrná ve sbírce *Zlomená duše*, v *Kapitole z mládí*. Sovův vyhrocený vztah s otcem je detailně popsán v knize *Výpravy chudých*.

V témže roce, kdy se otec znovu oženil, přichází do Lukavce mladá učitelka, Jana Frídová, která měla na teprve patnáctiletého chlapce obrovský vliv. O tři roky později se seznamuje s Emanuelou Frídovou, jeho první láskou. Sestry Frídovy přiblížily eruptivnímu hochovi poezii lumírovců. V jejich stopách Sova pilně pěstoval sonet, využíval jambického rozměru a též se věnoval alexandrinu.

Již během studií publikuje řadu básnických i prozaických skladeb do časopisu Lumír či Světozor. Po skončení píseckého gymnázia na popud otce odešel studovat do Prahy práva, kde se seznámil s Františkem Klášterským, Františkem Xaverem Šaldou, Františkem Xaverem Svobodou a Josefem Kvapilem. Avšak brzy zjistil, že právnická fakulta není to, po čem touží, studií zanechal a odjel zpět do Lukavce. Chtěl se naplno věnovat své lásce, psaní. Spolehl se na svou známost s Adolfem Heydukem, který mu dojednal setkání s Jaroslavem Vrchlickým, u něhož získal své první zaměstnání, přepis francouzské poezie. 1886 Vrchlický s Heydukem doporučili Sovu do Ottova slovníku naučného. Koncem 80. let 19. století pracuje na zdravotním referátu pražského magistrátu ve funkci protokolisty. O rok později je čestným členem Umělecké besedy. Mezi léty 1890 – 1908 pracoval v besedě jako hlavní knihovník a stal se jedním ze zakladatelů Spolku českých spisovatelů, beletristů Máj. V roce 1888 spolu s přáteli, se kterými se seznámil během svých studiích a později v Ottově slovníku naučném, připravuje nikdy neuskutečněný almanach *Vpád barbarů*.

V devadesátých letech se angažoval na vzniku časopisu *Moderní revue* a byl jedním z hlavních postav, které podepsaly v Pelcových Rozhledech manifest české Moderny. Koncem devadesátých let 19. století pracoval jako knihovník v Městské knihovně v Praze a počátkem nového století byl jmenován jejím ředitelem. Ve funkci setrval až do dvacátých let 20. století, kdy ze zdravotních důvodů odešel.

V roce 1900 se Antonín Sova oženil s teprve sedmnáctiletou Marií Kovaříkovou. Manželství bylo zpočátku velmi harmonické, ale později se projevil velký věkový rozdíl mezi manželi i Sovova cholerická povaha. Sovovým se narodil jediný syn Jan, který koncem druhé světové války zemřel v Terezíně. Rozvod manželů se uskutečnil až po první světové válce. Během celé doby sdíleli domácnost ještě dva chlapci z dalšího svazku spisovatelovy ženy.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Již počátkem nového století se u Sovy projevila těžká míšní choroba, jež ho připoutala na invalidní vozík, a se kterou bojoval do konce života. Útěchou jeho vážné nemoci bylo seznámení se Zdeňkou Hostínskou, stejně postiženou jako spisovatel.

Na počátku 20. let 20. století opustil Sova místo ředitele a odešel do Pacova, kde strávil zbytek života. Zemřel ve svém rodném městě, 16. 8. 1928, pohřeb se konal v Praze. Při příležitosti nedožitých 70. narozenin, roku 1934, byla urna převezena do Pacova, kde je uložena dodnes.

2. Sovův literární vývoj

První Sovova báseň byla napsána v roce 1880 a věnována matce. Vypovídá o útrapách, které ji způsoboval otec. Sova vzpomíná na matčinu bolestnou smrt. V témže roce píše svou první rozsáhlejší básnickou sbírku, kterou věnoval Emanuele Frídové, nejmladší ze tří sourozenců Frídových. Její bratr Emil, píšící pod pseudonymem Jaroslav Vrchlický, měl později velký vliv na počáteční poezii Antonína Sovy. Jana Frídová působila jako učitelka ve škole v Lukavci. Emě Sova r. 1882 věnoval skladbu *Fantastické intermezzo*, psané již pod pseudonymem Ilja Georgov. Skladba je svědectvím o jeho literárních vzorech.

Při svém studiu v Písku se seznamuje s básníkem Adolfem Heydukem, který učil kreslení na písecké reálce a později působil na gymnáziu. Stal se velkým přítelem literátů a dovolil talentovanému studentovi, aby jej navštěvoval v domě U Reineků. Z počátku mladík pomáhal v písecké listě Otavan, jehož redaktorem byl právě Adolf Heyduk. Velký Sovův talent způsobil, že jej učitel velmi záhy doporučil do pražských literárních listů, zejména Čechových Květů. V té době se setkává s Jaroslavem Vrchlickým. Nemalý vliv na pacovského rodáka mělo i seznámení se synovcem Adolfa Heyduka, Jaroslavem, který navštívil Rusko. Sova obdivoval ruský národ a zřejmě z tohoto podnětu publikoval až do počátku 90. let pod zmíněným pseudonymem. Ilja Georgov je jméno bulharského studenta, který bydlel v domě u Říhů v Písku, ve stejné světnici, kterou měl pronajatou i pacovský rodák, během svého píseckého studia. Mladý Rus maturoval na písecké reálce rok před tím, než Sova nastoupil na gymnázium.

Kromě zmíněného pseudonymu používal ještě další dvě přezdívky, zejména Valburga Turková a Liboslav Krutihlav. Valburga bylo jméno sestry jeho přítele Jana Procházky a Turková převzal z příjmení Aloise Turka, který mu dívčím rukopisem přepisoval básně. Pod

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

tímto pseudonymem zaslal Josefovi Václavovi Sládkovi roku 1884 báseň *Tomu*. Písecký školní řád zakazoval studentům publikovat své práce, avšak mládež nařízení často porušovala.

Během roku 1883 se objevují ve Vrchlického Světozoru první tři tištěné básně, *Zase básní*, *Cesta v jeseni* a *Výroční trh v městysy pokubáňském*, později zařazený do druhého oddílu *Realistických slok*. V témže roce složil báseň o Národním divadle, kterou ředitel píseckého divadla nechal napsat na vstupní ceduli. Na přelomu roku 1882 – 1883 spolu s přítelem Emilem Schlindenbuchem napsal veselohru o dvou jednáních *Kdo s koho*, která nebyla divadelně zpracována.

Ačkoliv v Písku strávil pět let, seznámil se s řadou významných literátů, za jejichž pomoci mohl publikovat své skladby, nikdy se v jeho pozdějších ať už básnických či prozaických sbírkách neobjevila zmínka o Písku. Neměl rád školu, omezoval ho školní řád, chladný byl i ke studiu. Velmi hezky se o píseckém pobytu zmiňuje Josef Zika ve své knize.

„A stejně chladný zůstal Sovův poměr i k Písku a k píseckému gymnáziu. Doba, kterou v Písku strávil, byla pro něho básnický růst, abychom tak řekli předvegetativní. V díle Sovově jsou dva základní prvky: zpěv domova a údolí nového království. Jedno ani druhé s Pískem nesouvisí. Sovovým domovem je kraj pacovský a táborský a živnou půdou jeho utopie jsou zkušenosti z Prahy.“ [2]

V druhé polovině 80. let přichází mladý Antonín Sova do Prahy. Česká politika aktivně podporuje Rakousko – Uherskou monarchii a vyrovnává se poměr sil mezi Českou a Německou buržoazií. Průmysl zaznamenává po dlouhé době svůj výrazný růst. V té době se začal formovat nový umělecký směr, který měl velký vliv i na literaturu. Byl to Masarykův realismus, propagován v Herbenově Čase. [3]

Roku 1885 jsou ve Vrchlického Pokroku publikovány další Sovovy skladby, tentokrát prozaické - *Dvě siluety* - mající podobu deníku a *Slečna Cecílie*. O tři roky později

[2] ZIKA, Josef – BRABEC, Jiří. Antonín Sova. Československý spisovatel, Praha 1953, s. 44 – 45.

[3] Název pro politický, vědecký a kulturní program, založený T. G. Masarykem a jeho spolupracovníky, zejména Josefem Kaizlem a Karlem Kramářem, v roce 1882. O rok později se Masaryk zasadil o vydávání kritické revue Athenaeum, kde hlavním cílem byla modernizace kulturního života, překonání českého provincialismu a formulace nové české politiky. Právě již ve zmíněném Herbenově Čase, Masaryk přišel s realistickým programem, který vystupoval proti vlastenčení, založeném na romantických představách dob dávno minulých, zejména ve smyslu sporů o rukopisy a vystoupil proti německému živlu. V roce 1900 Masaryk spolu s Františkem Drtinou, Janem Herbenem, Janem Gebauerem a Edvardem Benešem založili Realistickou stranu, jinak Českou stranu lidovou, jež ústředním deníkem byl Čas a Naše doba. Později se strana spojila se skupinou Aloise Haina a ustavila se Národní strana pokroková, později přejmenovaná na Národní demokracii. Cílem strany se stala demokratizace státu, sociální reformy a vedení takové politiky, která by se přiblížila vyspělejším evropským státům.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

uveřejňuje časopis Česká Thálie lyrickou prózu *Měsíčná noc*. Sova v té době publikuje již do časopisů Světozor, Pokrok, Zlatá Praha či Lumír. Stále u něj převažuje vliv ruské literatury. Ve sbírkách je patrný odpor k české politice a snaha o realistické zachycení skutečnosti.

Roku 1886 se rozbíhá spor o Rukopisy. Sova zastával teorie nepravosti. Na scénu se dostává mladá generace literátů, která se zapojuje do ohnivého sporu s lumírovci. Tito mladí spisovatelé výrazně brojí proti drobečkové politice Staročechů.

Spisovatelé stále nemají žádnou literární organizaci. V roce 1886 začal knihkupec Robert Růžička vydávat ve Vodičkově ulici v Praze Literární rozhledy, ve kterých byl uveřejněn článek Jakuba Arbese: *„Nejpalčivější otázka dneška“* [4], kde rozebírá velmi vážnou literární situaci v Čechách a veřejně se staví proti Františkovi Riegrovi, snažící se dostat do přízně českých literátů. Arbes jako příčinu všech literárních strastí vidí v tom, že český spisovatel nemá tolik hmotných prostředků, aby se uživil, z toho důvodu musí mít zaměstnání, které ho však natolik vyčerpává, že se nemůže naplno věnovat literatuře. Závěrem článku nabádal literáty k hromadnému sjezdu, na kterém by byl ustaven literární spolek mladších spisovatelů. V tom nastal generační rozpor mladších spisovatelů, zastoupených Antonínem Sovou, Antonínem Klášterským, Antonínem Klosem, Františkem Xaverem Svobodou a Františkem Xaverem Šaldou a starší generace – Jaroslavem Vrchlickým, Josefem Václavem Sládkem a Svatoplukem Čechem.

Budoucí spolek spisovatelů chtěl jít „proti proudu. V létě 1887 Sova, Klose a Klášterský připravili stanovy nového spolku *Klubu českých spisovatelů – beletristů*, které se projednávaly v Měšťanské besedě a v kavárně Union. Ujednalo se, že věk spisovatele nesmí překročit 35 let. Úkolem spolku měla být všeobecná podpora nemocných a hmotně nezajištěným členů a vydávání společného časopisu. Jan Červenka navrhl, aby se literární časopis jmenoval *Máj*. Tím se mladá generace otevřeně přihlásila k tradici původního *Máje* a k Máchově kultu. Později se stanova věku vypustila a mezi členy spolku byla přijata i starší generace – S. Čech, J. Vrchlický aj.

Roku 1887 se stává čestným členem Umělecké besedy. Ta byla založena Vítězslavem Hálkem, Karlem Sabinou, Václavem Boleslavem Nebeským aj. v roce 1863, jako spolek rozvíjející české umění. Její činnost se dotýkala zejména třech hlavních uměleckých odvětví – výtvarného, hudebního a literárního. Mezi lety 1890 – 1908 stál v čele Umělecké besedy jako knihovník.

[4] ZIKA, Josef – BRABEC, Jiří. Antonín Sova. Československý spisovatel, Praha 1953, s. 44 – 45.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Sova podporoval dělnické hnutí, které se v roce 1890 připravovalo na své první manifestační vystoupení. Podrobné zážitky o nám autor představuje ve Výpravách chudých.

V polovině 80. a na počátku 90. let 19. století Sovův literární vývoj je pod velkým vlivem francouzského spisovatele Francoise Coppéeho. Jeho žánr znamenal pro čtenářskou obec zcela něco jiného, nač byli autoři té doby zvyklí. Coppée své básnické sbírky vyplňoval hlavně lidským neštěstím, bolístkami z moderního žití, tématicky se dotýkal lidí vyvržených ze společnosti, zmítaných v chudobě. Autor s nimi soucítí, vyzdvihuje jejich přednosti. Nejčastěji nás zavádí do prostředí ulice, kde mistrně vybarvuje život lidí, kteří jsou obklopeni každodenními starostmi.

Coppeé vstupuje se svými knihami v době, kdy literatura, umění, politika i průmysl se zmítají v čemsi novém, co přináší pokroková doba. Literaturu stále ještě pohlcuje doznívající romantismus, pomalu střídán novoromantismem a v dálce již se objevuje realismus. V sociálním měřítku je neustálý boj mezi kapitálem a prací. A v této době spatřují světlo světa dvě nejvýznamnější Coppeéovy knihy, *Les Humles* [5] a *Promenades de Intérieurs* [6], o kterých se prvotně zmínil Jaroslav Vrchlický, a o nichž mladá generace spisovatelů bouřlivě diskutovala a psala své poznámky do Světozoru. Coppeéovi vrstevníci, stejně humanitně zaměření, v něm vidí obrovskou autoritu. V Čechách vzbudily obě sbírky nemalý ohlas, stejně jako tomu bylo ve Francii. Mezi hrdými vyznavači humanisticky založeného Francouze byl mimo Antonína Sovy také např. Antonín Klášterský, Josef Svatopluk Machar či Alois Škampa. Sova v okamžiku svých studií v Praze poznával marginální skupiny, soucítil s nimi a právě v této době vznikají jeho prvotní básnické sbírky, *První verše meditační* (1883 – 1888), které publikoval pod pseudonymem Ilja Georgov. Ztotožnění se s francouzským spisovatelem je patrné zejména v *Realistických slokách*, ve skicáku *Z mého kraje* a v *Květech intimních nálad*.

Avšak odlišný názor na prvotní literární vlivy Sovovy má Josef Zika. [7] Ten je přesvědčen, že nikoli Coppeé, ale zdravotní referát obce pražské má značný vliv na Sovův způsob psaní básnických skladeb. Zika se opírá o fakt, že taková četba nemohla na mladého literáta nezanechat nějaké následky. Dle jeho názoru nebyl Coppeé nic jiného než průměrný spisovatel, žádných velkých kvalit a přívrženec francouzských klerikálních nacionalistů. Je zcela pravděpodobné, že náročná práce člověka může poznamenat. Avšak nezdá se mi, že by Coppeé nijak na Sovu nepůsobil. Stojí za povšimnutí shoda názvů Coppeéových dvou sbírek

[5] Z malého světa. Přeloženo do češtiny L. Ariettem a V. Černým r. 1885.
[6] Přeloženo r. 1886 Ladislavem Tesařem spolu s Červeným sešitem pod názvem Poesie – Venku a uvnitř a Červený sešit.
[7] ZIKA, Josef – BRABEC, Jiří. Antonín Sova. Československý spisovatel, Praha 1953, s. 65 – 67.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

s názvy Sovovými. Naskýtá se mi též otázka, proč tedy mladá generace si brala do úst mladého francouzského básníka a psala řadu poznámek do Šimáčkova Světozoru. Z tohoto pohledu by bylo přeci zcela neobjektivní zajímat se o spisovatele, který patří mezi nevýrazné autory.

Antonín Klášterský se o vlivu mladé generace, zejména pak Antonína Sovy, k poezii mladého Francouze vyjadřuje ve své knize *Vzpomínky a portrety* zcela jinak než Josef Zika. Podotýká, že Antonín Sova byl Coppéeovou literaturou ovlivněn v daleko větší míře než on sám.

„Odtud v básních jeho první knihy tolik alexandrínů, a stačí si jen z ní přečísti na příklad Malostranskou skizzu nebo Nedělní šaty, abychom byli přesvědčeni, jak tu působily Coppeéovy Promenades de Interieurs. Tyto krátké desetiveršové obrázky z Paříže udělaly Sovovi tak, že brzy pak překvapil mne celým cyklem podobných, ovšem na náš život aplikovaných. Ale vliv Coppeéových „procházek a vnitřků“ ozval se pak u něho ještě jedenkrát, a to v knize Z mého kraje (1892), jen alexandrin byl již opuštěn, rým sdružený nahrazen rýmem střídavých, místo Coppeéových 10 veršů má každý obrázek veršů 12, ale jinak, i když nutno přiznati, že sem vložil Sova mnoho svého, vlastním zážitkem a teplem vzpomínek prohřátého.“ [8]

Kromě vlivu Francoise Coppeého, zejména v tématickém zpracování poezie, je patrná i podoba s Jaroslavem Vrchlickým, ve výstavbě a členitosti jednotlivých veršů, v pozdějších sbírkách – *Květy intimních nálad* (1885 – 1891), *Soucit a vzdor* (1891 – 1894).

Druhá básnická skladba není již tak silně ovlivněná školou Vrchlického, zdá se být lehkým odklonem od tradičního pojetí literatury. Obě sbírky jsou psány v duchu impresionismu. Sova zachytil bezprostřední dojem, atmosféru a náladu okamžiku. Je to souhra barev, světel a stínů, vyjádření radosti, naděje, ale i smutku a melancholie.

Roku 1896 nastal duševní přerod básníkův. Sova ustupuje od Vrchlického ve sbírce *Zlomená duše*, o které se podrobněji zmíním v další kapitole.

O rok později nalézá básník zcela nový styl, symbolismus. Vrcholem českého symbolismu jsou spolu s *Větry od pólů* Otokara Březiny a *Mstivou kantilénou* Karla Hlaváčka Sovovy *Vybouřené smutky*. V nichž nacházíme problémy společenského života, autorovy myšlenky a názory. Symbolismus byl jistým projevem deziluze vyplývající ze zklamání

[8] KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portrety. Fr. Borový, Praha 1934, s. 93. (zkráceno)

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

společnosti. Autor se odvracel od vnějšího světa do nitra srdce, vlastních myšlenek a představ. Klade zejména důraz na fantazii, tajemnost až mysticismus.

Devadesátá léta 19. století jsou pro Sovu obdobím jeho literárního růstu. Právě v této době vystupuje se svou úvahou, ze které se dochoval pouze fragment.

„Česká literatura je vystavena tlaku přelétavých mód: má málo svérázného, její teoretikové nedovolí, aby se prohloubil nějaký směr, aby vyvřelo dílo vysoké, protože přeletují a diletantizují. Ještě než se narodil společenský román, řekli nám, že už dávno vyšel z módy. Přijít pozdě, byť s dílem vyváženým a uzrálým, mohlo společenskou platnost a ozvěnu uměleckého činu zpochybnit. Přijít včas naopak nahrávalo úspěšnému přijetí díla.“ [9]

Poslední věta z rukopisu se týká snad možná přehnané módnosti tehdejší doby či výmyslům teoretiků.

V devadesátých letech 19. století již píše současně s poezií prózu a koncem tohoto časového období se věnuje i baladě. Z počátku jsou jeho povídky a drobné črty tvořeny v realistickém duchu, později v nich uplatňoval metodu impresionistickou a symbolistickou. Stejně jako v poezii i v drobných prózách dychtil po změně a jednal zcela impulzivně. Uplatňoval odlišné literární postupy a žánrové modely, zkoušel psát odlišně než jak jsme u něj byli doposud zvyklí.

V roce 1898 vyšla kniha, obsahující drobné povídky a črty, nazvaná *Próza*. Ta je psaná jednak v naturalistickém duchu, některé povídky překonávají vrcholící symbolistickou dráhu. Když v roce 1903 Sova vydal knížku *Povídky a menší črty*, ve svém novém stylu psaní se cítil mnohem sebevědomější a odhodlanější. Na počátku 20. století uveřejnil realistické povídky a tezové prózy. Právě studie Julie Štěpánkové upozornila na tezové prózy a povídky, které byly jistým předznamenáním *Ivova románu* a *Výprav chudých*.[10]

V těsné blízkosti *„s prózou realistickou a naturalistickou se rozbíhá povídka subjektivovaná a psychologizovaná“*,[11] která vnímá člověka jako osobu zasaženou společností, mající vnitřní problémy, bojující proti šosáctví a přehnanému měšťáctví.

[9] JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Slohové proměny Antonína Sovy. Od Kasty živořící po Výpravy chudých. In: Román mezi modernami. Československý spisovatel, Praha 1988, s. 191.
[10] ŠTĚPÁNKOVÁ, Julie. K prozaickému dílu Antonína Sovy. Česká literatura 1984, s. 216 – 228.
[11] JANÁČKOVÁ, Janáčková. Slohové proměny v próze Antonína Sovy. Od Kasty živořící po Výpravy chudých. In: Román mezi modernami. Československý spisovatel, Praha 1988, s. 195.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

„První dvě tezové povídky Dezinfekční století (1889) a Kasta živořící (1893) znamenají Sovův osobní boj proti konzumentství umění, degradovaného na zábavu, proti podceňování umění pro jeho nepraktičnost a celkovou neužitečnost. Proti hrdinovi uvězněnému v každodenním koloběhu života. Oba črty jsou plné řečnických projevů, sporů a debat lidí zcela odlišných, mající jiné názory, že každý dialog vyústí v monologický projev.“ [12]

V Dezinfekčním století se projevuje Sovův odpor k realismu. Střízlivě nahlíží do světa, ve kterém vše plyne stejně. V Kastě živořící Viktor bojuje proti společnosti, též se chtěl distancovat od minulosti, ale byl jí pohlcen. Mladík se snaží vymanit ze společnosti svých přátel. I zde hrdina, jako v pozdějších prózách, žije v Praze, ale uchyluje se na venkov, kde zažívá milostné splanutí s Pavlou. Odmítá jít snadnou cestou života, vybírá si cestu trnitější. Pouze vědomí, že dělá věc ze své vlastní hlavy a ze svého srdce mu změkčuje trápení. Po té, co ztrácí Pavlu, nevzdává se svých idejí a myšlenek.

Sova stojí uprostřed svých próz, uvnitř složitého dění. Není opodál a na situaci nenahlíží s povznesením. Spisovatel se do Kasty živořící velmi stylizoval, můžeme mluvit o autobiografičnosti jako o výrazném znaku jeho próz. Jak už nám sám název knihy napoví, Sovovi nešlo pouze o jeho osobní vzpomínky, protesty, proklamace či osobní zpovědi. Kasta živořící je polemikou, výzvou. Již název mluví za své.

Viktor je osamělý, opuštěný milovanou ženou, nedokáže žít v normálním životě a snaží se oprostit od maloměstského způsobu života. Kasta živořící více než Dezinfekční století dokáže vysvětlit Sovou vnitřní touhou. A to sice vymanit se ze zkažené společnosti. Ukazuje nám úděl mladého člověka bouřícího se proti dobovým konvencím. Viktor není se svým postavením stejně jako Sova spokojen, ale snaží se běžnému životu utéct, vymanit se z drápů hnijící společnosti. Hrdina je odhodlanější, je zcela výjimečný než ostatní knižní hrdinové zasazení do pražského či venkovského prostředí.

Sova se ve svých povídkách a drobných črtech hojně věnuje filosofickým problémům, čímž se velmi přiklání k Juliovi Zeyerovi. Avšak na rozdíl od významného spisovatele, který filozoficky smýšlí pouze okrajově, Sova filosofická uvažování mladých lidí více konkretizuje. Nahlíží na mladíky – začínající umělce – jako na osoby, které neustále obklopuje kulisa maloměstských parků, studentských pokojů, kaváren, koncertních síní. A kteří mají sílu

[12] Tamtéž, s. 195 – 196.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

a schopnost oprostit se od běžných rituálů, od konzumní společnosti, mají odvahu oddělit se od maloměšťáckého způsobu života.

V druhé polovině devadesátých let Sova pro své povídky uchopuje symbolistickou metodu, v níž nachází vhodný výraz pro své protesty vůči společnosti. Již v prvotní črtě, která byla silně ovlivněná symbolismem, *Svátek smíření*, se objevují zcela odlišné postupy, které pro Sovu do té doby nebyly typické. Črta je stupňovaným protestem proti konzumní buržoazní společnosti. V cyklu črt z roku 1897 *Lyrické vteřiny duše*, se Sova nejvíce přiblížil symbolistním autorům. Dochází ke střídání hmotných a fiktivních prostorů. Nejvíce reálný je autor v okamžiku, kdy se nacházíme dál od města. Symbolistické črty spadají do období manifestačního vystoupení české Moderny a do dalších následujících třech let. A jsou pouze jedním typem Sovových prozaických děl.

V roce 1895 vychází v Pelcových Rozhledech manifest české Moderny, podepsaný dvanácti jmény. Z řad literárních kritiků se k manifestu přiklonili František Václav Krejčí, František Xaver Šalda a dr. J. Třebický. K nim se přidali i političtí publicisté V. Choc, dr. K. Körner, J. Pelcl a F. Soukup. Text prohlášení připravila skupina spisovatelů zastoupená O. Březinou, A. Sovou, V. Mrštíkem, J. K. Šlejharem a J. S. Macharem.[13]

Do popředí vstupuje mladá generace spisovatelů a literárních kritiků, kteří byli velmi silně ovlivněni vlivy cizích autorů, zejména Verlaina, Baudelaira či Wilda. Došlo ke smísení světových vlivů a oficiální české literatury. Nová generace své bojovné myšlenky propagovala v manifestu české Moderny, ke kterému se přihlásila i skupina literárních kritiků, formujících se v brněnských Literárních Listech, generace F. X. Šalda, Jiří Karásek, Arnošt Pocházka či Jindřich Vodák. Rozhledy bojovaly za moderní rozvoj českého kulturního života, věnovaly se otázkám literárním. Těžištěm neúspěchu celého hnutí byl její pasivní postoj k situaci. Jejich názorová rozkolísanost neumožnila postavit správný program. Manifestem zmíněná generace chtěla mladé autory postavit pod jeden společný prapor a bojovat proti literárnímu bezpráví, nesvobodě a zakázané volnosti. Avšak kamenem úrazu bylo, že v té době literární pole ovládalo mnoho rozličných proudů, které nebyly schopny se názorově ani programově sjednotit. Z toho bylo patrné, že manifest dříve nebo později nebude uskutečněn.

Z. Trochová vysvětlila v dopisech J. Machara, že rozpad nezpůsobila roztržka jednotlivců, osobní nechuť či vzájemná antipatie, nýbrž „*názorové neshody mezi realistickým*

[13] LEHÁR, Jan – STICH, Alexander - JANÁČKOVÁ, Jaroslava – Holý, Jiří. Česká literatura od počátku k dnešku. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006, s. 396. ISBN 80-7106-308-8.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

a pokrokovým hnutím.“ [14] Šalda pouze bránil své vlastní pojetí umělecké kritiky. Na roztržku mezi Pelcem a Šaldou zareagoval J. S. Machar, který se obrátil k tradicionalismu. Chtěl, aby se řada jeho přátel přiklonila k Času, avšak Sova radikálně nabídku odmítl. Důvodem dle jeho vlastních slov byla vážná obava ze zneužití jeho dobrého jména v časopisu Čas.

Sova se stále více staví proti dekadenci a symbolismu. Čistě symbolické prozaické dílo, které publikoval, byly *Lyrické vteřiny duše*, básnickým protějškem jsou *Vybouřené smutky*. U prozaického díla je silné ovlivnění rozpadu Moderny. Sova završuje symbolistní tématiku dílem *Ještě jednou se vrátíme*, oddílem *Údolí nového království*. Mezi tím prošel autor přeměnou v uzpůsobení veršů, zaměřil se na volný verš a objevil daktylotrochej.

Zklamaný básník hledá v této své další spisovatelské éře širší čtenářskou obec. Literární pole ovládal vesnický román, který se do té doby těšil velké popularitě, počínaje Němcovou, konče u Raise a bratrů Mrštíků. Avšak narazil na opětovný spor s realismem. Spisovatelovo prostředí je spíše zasaženo na venkov nikoli na vesnici, hrdinové nejsou vyvrheli společnosti, naopak jsou něčím neobyčejní, mají velkou moc vzpouzet se proti společnosti, nikoli se jí nechat pohltit.

Na rozdíl od Mrštíků, hrdina je velkým řečníkem nikoli osobou skoupou na slovo a osobou konvenční. Sovův hrdina jedná proti všem tehdejším zásadám, dokáže se postavit i sám sobě, a svému vlastnímu přesvědčení. Bourá klasické motivy vesnického románu. Mladý muž miluje ženu, otec mu ve sňatku brání a milenci se zabijí. Sova tento příběh stlačil do několika informací na konci každé povídky. U jiných často pracuje s příhodou, jejichž vypravěčem je osoba korespondující s hlavní postavou. I zde pracuje s hrdinou výjimečným, ale na rozdíl od jeho povídek či črt předchozích, tady je výjimečnost zcela nevhodná. Sovovy venkovské povídky jsou především soustředěny na situaci, kde je kladen důraz na pohled z blízka, psychologizaci postav, techniku vyprávění, tím vším vesnickou prózu subjektivoval.

Zcela neobvyklé je, jak nakládal s knihami jiných autorů, ,,svých vrstevníků“. Není překvapující, že ostatní spisovatelé odmítali to, co napsali již druzí. Avšak Sova si bral tématiku, navazoval na ně a látky a postupy přehodnocoval. Vznikaly takto díla zajímavější a čtenářsky přitažlivá.

Byly vytvořeny prózy distancující se od realismu, zaměřené, jak popisuje Janáčková ,,*ke globální uchopení skutečnosti.*“ [15] V první třetině 90. let chce mít Sova umělce

[14] JANÁČKOVÁ, Janáčková. Slohové proměny v próze Antonína Sovy. Od Kasty živořící po Výpravy chudých. In: Román mezi modernami. Československý spisovatel, Praha 1988, s. 207.
[15] Tamtéž, s. 215.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

jako *„vzdorovitého snivce.“* [16] Autor obhajoval umění jako výraz nesouhlasu. V pozdějších prózách vzdoruje proti měšťáctví a naopak sympatizuje s lidmi z okraje společnosti.

Venkovská próza 19. století je zaměřená na jedince, který je vyvrhelem společnosti, špatně se s ní ztotožňuje, Sova své postoje přehodnotil. *„Psychickým napětím postav zaplnil prostor a jemu podřídil děj.“* [17] Ve venkovské povídce spisovatel nazírá na situaci postav a jejich zjitřenou mysl s nadhledem. Spojení tak nemilovaného realismu a symbolismu probíhalo ve tvorbě románové. Drobná forma povídky byla pouze experimentem, Sova si odzkoušel, jaké metody a postupy může v románu zkombinovat. Vyjádřil zde své soukromé zkušenosti a niterné záležitosti, které propůjčil svým postavám.

Dle Šaldova názoru: *„Sova byl básníkem, jeho pokusy prozaické byly pouze na počátku a byly jakýmsi příslibem. Čtyřicátník měl prozaické období teprve před sebou.“* [18]

Ivův román dle Jaroslavy Janáčkové je *„čtenářsky úspěšnější a románově přehlednější. Do paměti literatury se vryly díky Pohádce máje a Stříbrnému větru, jako vývojový mezičlánek, typologicky k nim přiřaditelný.“* [19]

Ještě bych se několika větama zmínila o dalším lyricko - epickém žánru, který byl Sovovy koncem devadesátých let 19. století velmi blízký - balada. Autor se soustřeďoval na situace, ve kterých kolize jednotlivých postav vyústí v dramatický a příliš krutý zvrat. Zejména krátkost veršů, netradičně komponované sloky a mluvnost plná hudebnosti, dodávají jednotlivým baladám dramatický spád. K dalšímu rozvoji balady přispěl svou sbírkou *Lyrika lásky a života*, kde Sova nastiňuje rozpad milostného vztahu spojený s vášní, zklamáním a zradou.

Na počátku 20. století Sova představil svým čtenářům dva významné romány, Ivův román z roku 1902 a Výpravy chudých, publikované 1903. Obě stěžejní díla představují zlom v Sovově pojetí prózy a zejména v psaní románů. O zmíněných dílech budu podrobněji psát v dalších kapitolách.

Na závěr této kapitoly bych ráda poukázala na Sovův dopis adresovaný Theodoru Mommsenovi.

[16] Tamtéž, s. 215.
[17] Tamtéž, s. 215.
[18] Tamtéž, s. 190.
[19] Tamtéž, s. 190.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Christian Matthias Theodor Mommsen byl významný německý historik, právník a politik, působící na několika významných evropských univerzitách. V roce 1897 ostře vystoupil proti českým národním a státoprávním snahám. Ve svém spise *Poslání Němců v Rakousku* napadl český národ. Dle jeho názoru, Češi rozbíjejí jednotu německého národa a zastával tvrzení, že pokud nedokážeme přijímat logické důvody, proč je nutné jednotu zachovat, musíme být k poslušnosti nucení násilím. Ve svém spise nazval Čechy a Poláky apoštoly barbarství a postavil tyto dva národy na okraj evropských kulturních dějin. Mommsenovo tvrzení nezůstalo bez odezvy. Proti jeho knize se postavili čeští historikové Josef Pekař a Jaroslav Goll. Ostře na starcovo vyjádření zareagoval Antonín Sova.

„Tvůj ubohý rozum nepochopil světla
spravedlnosti,
ni rozkoše sebeurčení omladlých národů,
nepochopil, že stará kultura nesmí zotročovat,
má – li hřát a svítit
a nemá - li býti jen krutou a tížící
obrovskou koulí galejního otroka!“ [20]

Sova odsoudil Mommsenův výrok o českém národě a nazval ho *„hlasatelem otroctví“*.[21] Ostře vystoupil proti jeho dílu, ve kterém němec vyzdvihává sílu římského impéria. Autor brojí proti útlaku Čechů a kritizuje výroky starce, který národní jednotu vidí v otročení lidí a pokořování ostatní států.

V roce 1902 získal Mommsen Nobelovu cenu za literaturu, zejména za rozsáhlé dílo *Římské dějiny*. Po udělení ceny se opět rozjely kritické diskuze, zda jeho přínos pro literaturu je adekvátní s oceněním, které získal.

3. Komparace děl Kasta živořící, Ivův román a Výpravy chudých

Než se budu podrobněji zabývat komparací zmíněných literárních děl, je nutné zdůraznit, že Kastu živořící nepokládám jednoznačně za lyrický román, ale pro mé srovnávání s Ivovým románem a Výpravami chudých je nutné knihu do této kapitoly začlenit.

[20] SOVA, Antonín. Theodoru Mommsenovi. Nakladatelství Hejda a Tuček, Praha, s. 133.
[21] Tamtéž, s. 132.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Na přelomu 19. a 20. století se u Sovy ustaluje vývoj poezie i prózy. Jeho románové prózy, vzniklé na počátku nového století, mají svůj původ ve *Zlomené duši*, vydané v roce 1896. Šalda jej nazval dílem bolestným, po rozpadu Moderny, kde Sova vykřikuje hnus ze svého rozbolavěného nitra. Zlomená duše dlouho neměla specifický název, byla nazývána ,,skladbou“, ,,dílem“ či ,,sbírkou“, později se literární obec přiklonila k veršovanému románu. Touto sbírkou se odklání od školy Jaroslava Vrchlického a otevřeně se hlásí k Moderně.

Zlomená duše je svědkem fyzického rozkladu moderního člověka na konci století, vypovídá o pokleslosti národa a mravním a rozumovém úpadku jedince. Poukazuje na úpadek končícího století a nevěří v lepší budoucnost, kterou má přinést století nadcházející. Sbírka je velmi silně tématicky propojená s básníkovým životem, vypovídá o neštěstí v rodině způsobené skonem matky. Též Sova poukazuje na krizi v devadesátých letech.

Sova používá osmislabičné verše složené z pravidelných čtyřveršových slok. V celé sbírce převažuje blankvers. Závěrem celé sbírky Sova využívá volný verš s tradičným pětistopým jambem.

U tohoto díla není rozložená hra vypravěče a postav, jak Felix Vodička pokládal za základní znak žánru.

,,Představuje podobu románu ve verších s vypravěčem v první osobě.“ [22]

Sbírka obsahuje celkem šest kapitol, jejichž předělem je Smetanovo kvarteto. První tři části jsou epické a realistické a Sova hojně využívá synekdochu. Poslední tři kapitoly jsou lyrické a symbolistní, v nichž využívá metafor, symbolu a nadsázky.

Vypravěč působí spíše jako řečník a jeho projev je v každé kapitole jiný. Střídavě užívá minulý čas, kde čtenáře seznamuje se Sovovými vzpomínkami či přítomný čas, kterým vyjadřuje ostré úvahy. Sbírka obsahuje lyrické monology o jedinci znechuceného žitím v rozkládající se společnosti.

První kapitola vypovídá o nešťastném životě rodiny Sovových. Počátek všech nesvárů je spojen s otcovým druhým sňatkem se Sabinou Dvořákovou. V tom okamžiku začíná rozpad rodiny. Tato část je svědkem rodinné tragédie, nevěry, dětí, kteří vyrůstají bez výchovy.

Nadcházející kapitola s názvem *,,Druhá láska“* je komponována jako cestopis, ve kterém autor vzpomíná na život, mládí a nevydařený vztah se svou dívkou. Dle mého názoru

[22] Tamtéž, s. 218.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

zmíněnou ženou není nikdo jiný, než Emanuela Frídová. Patrné je to zejména z popisu, který nám vypravěč představuje ve Zlomené duši a posléze Štěpánčin popis v Ivově románu. Ve sbírce vzpomíná na dívku, která odešla z jeho života, a se kterou od jara do zimy trávil chvíle, komponoval poezii a procházel se po lukaveckém parku. Z těchto poznatků je patrné, že časové zasazení děje Ivova románu je zřejmě ze Sovova skutečného života. A Štěpánka v Ivově románu je patrně Emanuela Frídová.

Není doloženo, jestli se Frídová se Sovou scházeli v Praze, po té, co Emanuela odešla z Lukavce. Kapitola je svědkem jejich opětovného shledání a zklamání básníkova ze sňatku Emy s jiným mužem. Sova vyjadřuje ztroskotání jejich vztahu. Není vyloučené, že Ivův román spisovatel koncipoval jako vzpomínku na svou lukaveckou lásku. Výpravy chudých jsou v tomto případě svědectvím nevydařeného manželství Sovova s Marií Kovaříkovou.

Další kapitoly vypovídají chronologicky o životních osudech Sovových. Nejprve nás zavádí do Prahy. Jako vesnický hoch je zpočátku uchvácen pražským životem. Zajímavé je, že ačkoliv nevystudoval právnickou fakultu, ve Zlomené duši a později v obou románech z počátku století, popisuje hrdinu jako studovaného člověka.

Zlomená duše znamená zcela novou kapitolou v Sovově dosavadní tvorbě. Obsahuje řadu autobiografických veršů, dalo by se říct, že spisovatel vytvořil deník v básních.

Veškerá jeho prozaická tvorba v sobě nese autobiografické prvky. V první řadě se autor vrací zpět do svého rodného kraje, milovaného pacovska. Libuje si v popisu zdejší krajiny a poukazuje na život na vesnici, který srovnává s životem městským. Všímá si lidských charakterů, městského šosáctví a byrokracie, ovládající moderní společnost. Nenechává ho chladným ani bídnost a nevzdělanost života vesnického v kontrastu s bohatými jedinci, mající možnost vzdělání. Velmi často se vrací do rodného kraje, kam zasazuje své prozaické hrdiny, často snově až fantaskně.

Sova vytvářel menší díla ve snaze vytvořit dílo dokonalé, do kterého by vložil všechny své niterné záležitosti, smutek i krásu. V obou stěžejních Sovových dílech, Výpravách chudých a Ivově románu, je patrné dočasně přerušení symboliky, které způsobil Sovův rozpad manželství, velmi citově vyjádřené právě v *Lyrice lásky a života*. Obě díla jsou plná rodinného neštěstí, osobních bojů, citových nesvárů. Jedinci trpí pocitem osamění, zklamání ze společenského žití, mají nedůvěru ke společnosti a neustále hledají smysl života a životní jistoty, které během jejich vývoje ztratili. Pro všechny Sovovy romány je příznačné uvolnění epického tvaru, a to zejména ve způsobu ztvárnění lyrizace a v zesílené dějovosti. V prvním případě lyrizace prozaického díla umožňuje analyzovat citové projevy mladých hrdinů.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Dějovost, na straně druhé, dává prostor lidem rozkolísaným, prožívající muka a odcizení ve světe, kterému sami nerozumí.

Výpravy chudých jsou do velké míry vyprávěním Sovova mládí, dospívání, života na studiích a posléze utopickými představami o Praze. Rudolf Martan nás zavádí nejprve na vesnici, kde poukazuje na roztříštěnost společnosti, na slepou poslušnost ve snaze patolízalsky přijít do přízně místnímu kupci, a na straně druhé nás zavádí do Prahy, kde se Rudolf ocitá v existenčních potížích.

Roku 1902 bylo vydáno prozaické dílo Ivův román. Kniha obsahuje ve velké míře utrpení a zklamání člověka. Sova nás zavádí do prostředí maloměstských intelektuálů, bohaté honorace, místní smetánky a městských patolízalů, kteří přes to, že se chovají uvědoměle, hledají své sociální zakotvení, neustále řeší vnitřní rozladění a problémy v milostném životě. Kniha mistrně vykresluje diskuze mezi jednotlivými postavami

Antonín Sova byl kromě Karla Hlaváčka jedním ze zakladatelů české moderní lyrické prózy a básně v próze. Na rozdíl od svých prvních drobných prozaických útvarů z let devadesátých, své romány začal výrazně lyrizovat, Ačkoliv řada literárních kritiků právě v lyrizaci spatřuje kámen úrazu v Sovových prózách z počátku století, zdá se mi jejich tvrzení nesprávné. Řada jiných spisovatelů používala lyrizaci jako základ svých děl, vzpomeňme si na J. S. Machara či Vítězslava Hálka. Dle mého názoru bych ztroskotání románových děl Antonína Sovy spatřovala v tom, že spisovatel svým hrdinům předával ve velké míře své vlastní názory. Kniha má příliš mnoho filozofických úvah a rozborů, děj je v tom případě velmi ochuzen o zdrcující zápletku, která by čtenáře nadchla.

Sova chtěl své dva velké romány z počátku století mít něco jako revoltující výzvu, pobídku a později i ve stejném duchu koncipoval svou poezii. Ačkoli procházel životními nesnázemi, nikdy se nenechal zlomit, neustále bojoval za své vlastní názory a myšlenky. Vždy dokázal jít proti větru i v okamžiku, kdy to bylo nejméně vhodné.

Kritika brojí proti próze a nadzvedává poezii. Ačkoli Šalda ke 40. narozeninám autora podotkl, že Sovovy romány jsou jakousi předzvěstí jeho budoucích próz, mýlil se ve svém úsudku. Ivův román a Výpravy chudých jsou dva dokonalé romány. Všimněte si, jak řada spisovatelů píše svá díla, jako manufakturní výrobu. Často chybí originalita a nápaditost. A to Sova nechtěl. Nechtěl kopírovat autory, kteří psali manufakturně. Nechtěl kopírovat ty staré postupy, témata, která se neustále dokola opakovala. Své dva romány psal vlastním srdcem nikoli konvenčními povinnostmi. Prózami se dostal přesně tam, kam svými verši nemohl. Pokud jeho poezie naskytla otázku, próza nám odpověděla.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

V první řadě Sova si chtěl odpočinout od poezie a psaním prózy zkusit zcela něco jiného. Měl mnoho myšlenek, zažil zlé a krušné chvíle, ztratil matku a otce i milovanou ženu, odpoutal se od domova, ale ve svém srdci na svůj kraj neustále myslel. Tížily ho vzpomínky na mládí a básně už na jeho citovou rozpolcenost nestačily. Nemohl všechno to, co měl rád, co ho odpuzovalo a čeho se obával, vložit do poezie. Chtěl napsat knihu, která by byla jeho vlastním deníkem. Oba romány, Výpravy chudých i Ivův román, jsou kompozičně roztříštěné, jako by neuspořádané, psané možná i z patra. Chtěl docílit dojmu, který má čtenář lyrické prózy. Nechtěl porušit zásady epického toku. Lehkost a vytříbenost jeho psaní odpovídá společenskému prostředí, kterého se dotýká. Nemůžeme Sovovi na jeho próze nic vytýkat. Napsal knihu tak, jak chtěl, a jak to nejlépe uměl.

Romány znamenaly pro Sovu možná uklidnění z dlouholeté básnické tvorby, zavzpomínání si na domov, na mládí, na strasti, které ho provázely během dlouhého života, na nešťastné manželství, které se silně odráží v knihách, v podobě vztahu Viktora s Pavlou, Štěpánky s Ivem a Rudolfa s Lídou.

Všechny tři romány, Kasta živořící, Ivův román i Výpravy chudých se odehrávají ve stejném časovém období, tedy v 90. letech 19. století. Vycházím zejména z těchto poznatků:

1) V Kastě živořící je zmínka o dánském malíři a spisovateli Holgeru Drachmannovi, jehož črty *Z moře a pobřeží* nám představuje Viktor. Drachmannovo dílo vyšlo v českém překladu v roce 1894.

2) V Ivově románu je zobrazena řada polemických diskuzí týkajících se Masarykových spisů (léta 1895 – 1896)[23], které hlavní hrdina horlivě rozebírá s mladým literátem.

3) Ivo s Kamišou vedou debatu týkající dekadentního umění, do kterého začleňují sporu signatářů manifestu české Moderny s představiteli Moderní revue. [24]

4) Výpravy chudých jsou svědkem dělnického hnutí, které nám představuje starý dělník Holovský. [25]

Ačkoliv nám Sova neprozrazuje přesnou lokalizaci jeho románů, v některých částech nás vědomě seznamuje s místním krajem. Pro jihočeské rodáky je velice jednoduché rozpoznat, o jakou lokalitu se jedná, jelikož Sova miloval svůj Pacov. Ve Výpravách chudých se autor zmínil o Sadové ulici v Praze, 21. kapitola Ivova románu nás zavedla do Vraných Hor a v Kastě živořící se ocitáme v Židovské ulici. Všechny tři prózy spojuje též časové uspořádání. První polovina vyprávění se odehrává na venkově, posléze nás hrdina zavádí do

[23] SOVA, Antonín. Ivův román. Aventinum, Praha 1926, s. 89 – 91.
[24] Tamtéž, s. 108 – 109.
[25] SOVA, Antonín. Výpravy chudých. Aventinum, Praha 1924, s. 194 – 195.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Prahy. Výjimkou zůstává pouze Ivův román, kdy na začátku nás Ivo retrospektivně přivádí do Prahy, kde se jeho sestra seznamuje s bohatým velkostatkářem. Po jejich sňatku se celé vypravování opět vrací do současnosti a plyne přímočaře jako Výpravy chudých i Kasta živořící. Je zajímavé, že především do první části vkládá Sova řadu pozitivních i negativních událostí. V Kastě živořící jsme svědky poutě, Ivo nás provází po zřícenině Hrádek či usedáme do lavic pozorujíce loutkové divadlo. Výpravy chudých poukazují na vraždu Jeníka nebo rozvernou zábavu v kupcově domě.

Zastavme se ještě chvíli u retrospektivy. Neunikne nám, že pokaždé, když hrdina vstupuje do příběhu, nás zavádí do minulosti. V Kastě živořící Viktor hloubá nad dlouho trvajícím vztahem s Pavlou a zejména vzpomínkami na jejich mládí. Rudolf ve svém příběhu poukazuje na vztah otce s matkou. Ivo je svědkem sestřiny svatby a vzpomíná na své mládí.

Co se týče postav, jejich vystupování je od povídky k románu hojnější a barvitější. Všimneme – li si více hlavních hrdinů, neujde nám skutečnost, že všichni tři mužští protagonisté jsou vlastně lidé osamocení stejně jako autor. Zatímco hlavní hrdina žije sám, jeho ženské protějšky naopak mají rodinné zázemí. Pavla žije se svou starou tetou, Štěpánka u nemocného otce, se sestrou a jejím synem a Lída pobývá v komůrce s bratrem a matkou. Viktor žije v prostředí měšťácké společnosti, odchází ze zaměstnání a žije z matčiny renty. Pavla též žije ve stejném maloměstském prostředí jako Viktor. Ivo se nachází na okraji společnosti, ale po těžkém studiu konečně nachází práci. Štěpánka žije stejně jako Ivo. Rudolf odchází z malého města, ve kterém ho zmítala chudoba, do Prahy, kde však získává zaměstnání pouze z protekce. Lída žije ve stejné chudobě, v jaké se ocitl Rudolf. Je zajímavé, že Sova všechny tři románové milence – Viktora s Pavlou, Iva se Štěpánkou i Rudolfa s Lídou zasazuje do stejného pražského prostředí. Páry vysedávají ve stejných kavárnách, v pokojích vybavených podobným nábytkem, procházejí se stejnými pražskými zákoutími.

V románech se neprojevují typické linie, kdy bohatý miluje chudou dívku a naopak, nýbrž hrdinové a jejich ženské protějšky se nacházejí na stejné úrovni. Zcela jinak je tomu ve vedlejších liniích. Tam jsou již rozdíly mezi společenským postavením patrné a stojí v kontrastu s hrdiny románů. V Ivově románu je to zřejmé zejména ve spojení s Ivovou sestrou Hanou a jejím manželem, bohatým statkářem Dvořákem. Ve Výpravách chudých jsou patrné rozdíly mezi Rudolfovými rodiči. Matka pochází z patricijské rodiny a otec je venkovský učitel. Rozporuplný je vztah úředníka Jana Petra a potulné zpěvačky Gusty Skalické.

Pokud se více zaměříme na jejich ženské protějšky, neujde nám fakt, že ženy disponují pouze křestními jmény, příjmení se dozvídáme z kontextu.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Přátelé, se kterými se hlavní hrdinové setkávají, mají podobné charaktery. Všichni tři románoví muži mají za přátele jednak lidi z maloměsta, patřící k nižší sociální vrstvě, popřípadě bohaté maloměstské intelektuály. Přátelé z encyklopedie (literáty, básníky, kritiky) a nakonec lidi z Prahy, kteří jim pomáhají s existenčními problémy. Též se musejí potýkat s negativně laděnými osobami, kterými jsou v případě Kasty živořící doktor Levý, ve Výpravách chudých Lubich a Ivovým sokem se stává Richard Kolman. A ve všech třech případech hrdina přichází o lásku, ve Výpravách chudých i o otce.

3.1. Ivův román

Ivův román byl prvním románem pravého slova smyslu, ve spisovatelské dráze Antonína Sovy. Ačkoliv s jeho tématikou autor pracoval již na konci století, světlo světa spatřila románová prvotina až v roce 1902. Za léta prozaického kvašení již zkušený spisovatel nabral nové zkušenosti, vystřídal řadu prozaických postupů, míchal celou škálu motivů, které vzájemně stavěl do kontrastů. A tak vznikla řada prozaických pokusů. Ivův román měl být již vybroušeným románem vzniklým dlouholetým vývojem. Ačkoliv Sova byl novým románem nadšený, kritika jeho potěšení nesdílela. Později Antonín Sova svým příspěvkem do Rozprav Aventina [26] uvedl, že Ivův román:

„Neměl být nic jiného než lyrickou básní v próze. Hlavním obsahem knihy je čistá, naivní, nezkušená láska. Domácí sen duše mladého, nezkušeného hocha, dřív než ještě vstoupil do života. Vše, co Ivo koná, je stále ještě pokračováním a jako pod vlivem stísněnosti dob strádání a snů, z nichž se pomalu vybírá.“

Autor sám podotýká, že jeho dílo ovšem postrádá epickou situaci, dramatické spády a nepředvídatelné momenty. Epizoda této mladé lásky je doplněna o řadu odboček ostatních románových hrdinů, často nás autor zavádí do přírody či polemizuje o různých společenských a historických tématech.

Stejně jako ve Výpravách chudých, i zde autor v počátečních kapitolách pracuje s retrospektivou. Již v první části nás seznamuje se svou sestrou Hanou, provdanou za statkáře Dvořáka žijící na zámku v jižních Čechách. Po té se opět vrací zpět do reality a cestuje na počátku léta k Haně na jihočeský zámek, v okamžiku, kdy dokončí v Praze studia práv. Ve

[26] SOVA, Antonín. K novému vydání Ivova románu. Rozpravy Aventina 2, 1926 – 1927, číslo 2, s. 17 – 18.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

vlaku vzpomíná na mládí, na otce, na jejich život nejprve na malém městě, později v Praze. Na rozdíl od Výprav chudých, zde Ivo neobviňuje otce z útrap, které mu přinesl život. Matka v tomto románu umírá po otci. O jejich životě a vzájemných vztazích nás mladý intelektuál neinformuje. Již v první kapitole nás Ivo seznamuje s rozdílným postavením své sestry, a jejího manžela. Velkostatkář žijící ve společnosti zámožných lidí, se náhle odtrhl od takto smýšlejících druhů a *„snížil se k pouhému občanstvu“*. [27]

Postavy Sovova románu jsou plné hovorů o současném světě. Čtenář očekávající přímou řeč je náhle překvapen. Celá promluva je nahrazena jinou stylizací, zejména ve většině případů řečí nepřímou. Ta způsobuje zcizení projevu jednotlivých postav. Postava promlouvající, se sama distancuje svému vlastnímu projevu a ztrácí aktivitu. V jiných pasážích knihy se setkáváme s přechodem řeči přímé, která bezprostředně následuje po řeči polopřímé. Uvozovky dodávají textu napětí a gradaci. Co se týče vnitřních monologů, jednotlivé části jsou vlastně vypravěčovými komentáři. Co se událo a bezprostředně bude následovat, je vedeno jako řeč polopřímá. Řada diskuzí je v knize znázorněna, jako by se jednalo o výstup na scéně. Sova se velmi ztotožňuje s Ivem a propůjčuje mu jeho myšlení a názory.

Promyšlená jsou též místa konání děje. Zámek, centrální místo zápletky, je toposem velkých evropských románů. Zejména historické romány pracovaly s tímto motivem. Avšak Sova zámecké sídlo použil v románu společenském. Pro velké historické romány je zámek místem sporu. Sova přišel se záměrem dopřát hrdinovi odpočinku.

Ráda bych poukázala ještě na milenku hlavního hrdiny. Pokud bych Štěpánku srovnala s jinými ženami, vystupující v románech druhé poloviny 19. století, je patrný její radikálně odlišný postoj. Ženy devatenáctého století byly ženami vlastenkami, hrdě stály po boku svých mužů, nebylo jim dovoleno revoltovat proti společnosti a z hlediska dobových konvencí bylo nepřístupné vzpouzet se proti již dávno zajetému řádu. Ale Štěpánka je typ zcela jiné ženy, má své touhy a sny, pravda jako mnoha jiných žen, ale ona jediná je dokáže uskutečnit. Přestává chápat muže jako pána, velitele, který po zbytek života určuje její společenské postavení a vlastenecké myšlení. Muž už není pán, ale partner. Štěpánka ačkoliv k Ivovi chovala cit, nebyla to ta láska, kvůli které by se vzpouzela proti konvencím. Štěpánka si šla za svým snem a zbořila brány mezi konvencemi a svobodou.

Abychom pochopili rozkol mezi Ivem a Štěpánkou, musíme pochopit Ivův charakter. Pokud se vrátíme na počátek knihy, retrospektivně nás mladík zavádí do let devadesátých,

[27] SOVA, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 14.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

k mladé generaci „buřičů“, protiměšťáckých rebelů, které spojovala chudoba s pýchou. Avšak jeho hlavním problémem bylo to, že se nedokázal začlenit do své generace, jak se od něj požadovalo. Byl příliš snílek a lyrik, než člověk stojící v předních řadách politických bojů. Velmi se izoloval od kolektivu. Potřeboval si utříbit myšlenky, proto odjíždí na léto ke své sestře, touží zbavit se této skepse a začlenit se do běžného života.

Počáteční Ivův individualismus se později mění na egoismus. Ivo chce Štěpánku mít pouze pro sebe, avšak nenachází porozumění pro její sny. V okamžiku, kdy muž očekává dívčin pokořený návrat, se setkává s velkým odporem z její strany – odjezdem s Richardem.

Zajímavé je, že ačkoliv Ivovi se dostalo hořkého zklamání, nevrací se ke své minulosti, ale pokouší se jít dál. Ve Výpravách chudých jsme poznali v hlavním hrdinovi autobiografické rysy spisovatele. V tomto románu tyto prvky nenacházíme v Ivovi, jak by čtenáři očekávali, nýbrž rysy buřičství, touhu utéct z maloměstského prostředí, touhu prorazit skrze konvence, odpoutat se od stereotypního života a plout „proti proudu“, nacházíme u Štěpánky, se kterou se sám Sova ztotožňuje. Část svých myšlenek vložil i do Iva, zejména své problémy, víru i pochyby. Podobně jako milenecká dvojice i sám autor se cítil vyděděncem ze společnosti.

Sova dal Ivovi těžké břemeno, nechal ho interpretovat velkou část příběhu, postavil ho do čela dění a nechal ho promlouvat o krásách přírody. Přírodní motivy jsou bezprostředně spjaty s náladou hlavního hrdiny, s jeho dalšími činy a myšlením.

Pojďme si nyní rozebrat další členy románové prvotiny. Je zřejmé, že mezi jednotlivými postavami hlavní roli hraje přetvářka, iluze a mystifikace. Ostatní návštěvníci zámku, mezi nimiž se setkáváme s Lulou, profesorem a slečnou Kamišou a snobským inženýrem, se navenek chovají zcela odlišně. Snaží se zapadnout mezi své vrstevníky, kteří budí dojem psychicky vyrovnaných jedinců, ale ve skutečnosti pouze bezvýsledně bojují proti společnosti stejně jako hlavní milenecká dvojice.

Přiblížíme – li si jednotlivé postavy, zjistíme, že patří mezi aristokratickou smetánku, znuděnou příliš fádním životem. Jsou to však lidé nešťastní, kteří se nemohou začlenit mezi své přátele. V první řadě se zaměříme na dívku Lulu. Ta patří do velmi bohaté rodiny a veškerý svůj čas tráví tím, že navštěvuje přátele na zámku. Z počátku na nijak atraktivní dívce, která je pohlcena svým stereotypem je znát rozmarnost a radost ze života, posléze se stává velmi zpupnou.

Starý profesor se neustále dostává do generačního sporu s Ivem. Z čehož těží jeho dcera Kamiša, která ačkoliv nemá ponětí o společenském dění, s Ivem polemizuje. Další postavy jsou též přetvořeni společností. Všimněme si starého virtuóza. Veškerý svůj nezdar

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

přičítá lidu, který se za ta léta vystupování příliš zmodernizoval, a v tuto dobu nebere vážně staré umělecké hodnoty. Další temnou mužskou postavou v knize je věčně opilý Donát. Ten je přesvědčen, že za všechny jeho nesnáze, které umí řešit pouze alkoholem, může špatná společnost. Osoby, které v románu vystupují, všechny své sváry přičítají špatně vytvořené společnosti, která nebere na vědomí mravní hodnoty a s lidmi manipuluje.

Vztah Iva a Štěpánky nemůže tedy dopadnout šťastně. Oba se skrývají před očima ostatních, mlčí o svém sblížení a svůj vztah udržují v tajemství. Štěpánčin cit k Ivovi není ničím jiným než poblouznění. Nedokáže se Ivovi vzepřít, pouze mu přikyvuje na jeho dlouhé promluvy a činí to, co mladík po ní chce. Ačkoliv sama ví, že tento život pro ni není, nedokáže se svému partnerovi postavit. Obrovský Ivův vliv a touha vlastnit Štěpánku je patrný v okamžiku, kdy se v románu objevuje Richard Kolman. Dokáže v mladé dívce vyvřít touhu po umění a s jeho pomocí se vymaňuje z Ivových drápů. Hoch svou partnerku citově vydírá, snaží se jí vlastnit a jeho žárlivost mu způsobuje bolest a neklid. Neustále dívku zasvěcuje do svých plánů, ale Štěpánka touží po volnosti, nechce být jako jiné ženy spoutaná. Ačkoliv je zpupná ve chvíli, kdy Ivo usedá vedle ní do vlaku jedoucího do Prahy, odmítá navštívit mladíkův byt, jelikož se to pro svobodnou dívku nesluší, děsí se společného života s Ivem.

Oba nedokážou bojovat proti společnosti, východisko nacházejí v lásce, ale Sova poukazuje na to, že ani v tomto subjektu nelze dosáhnout harmonie. Dál probíhá potřeba činů, která způsobuje vzájemnou odcizenost milenců.

Sova vytvořil příběh dvojice zasažené rozpadající se společností, která přináší rozklad mravních hodnot i rodinných vztahů. Nenapsal pouze banální příběh tragiky lásky, nýbrž milence zasadil do ostrého kontrastu postav debatující o různých společenských aspektech, do rozkvétající přírody uprostřed hnijícího životního postavení. Pár touží po světě, kde může uplatnit své sny a cíle

Venkov je místem odpočinku, ale mladí intelektuálové na zámku polemizují o uměleckých zájmech, hudbě, literatuře, politické situaci, dělnictvu a českých dějinách. Vypravěč působí z počátku zcela neosobně, později se v některých pasážích ztotožňuje s Ivem, v jiných částech knihy stojí svou rolí mimo něj či nad ním. Vypravěčova řeč působí lyrizovaně a subjektivizovaně. V prvním případě rozumíme přibližování románu k lyrické básni. Subjektivizací autor přibližuje účelově vypravěče k postavě a jejímu postavení ve společnosti.

Je zřejmé, že si Sova prostředí šosáků, bohatých maloměšťáků, přihlouplých intelektuálů vybral cíleně, jinak by nevynikl vztah Štěpánky a Iva. Iva zajímají otázky bytí

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

a nebytí člověka, národa jejich poměrů, potřeb a žádostí. Je plný plánů, utopických nadějí, jeho mladé srdce zaplavuje láska k bytosti žijící odlišně od těch běžných prostopášníků. Hrdina procitá v okamžiku, kdy lidé, kterým věřil, do kterých vložil své naděje, se náhle vybarvují jako osoby, které politizují z prospěchářství či na druhé straně z pouhé hlouposti. Láska je v knize líčena jako rozmar dvou odlišných lidí. Štěpánka si jde za svým srdcem – tedy uměním, nikoli za láskou. Ivo se podobá spíše divochovi, který touží po Štěpánce a chce ji vlastnit za každou cenu.

Podíváme-li se na román z pohledu Sovy – krajináře, neujde nám fakt, že první část díla je neobyčejně bohatá přírodními náměty. Ivo se prochází po krajině jižních Čech, zcela mystifikován, nespoután, což budí dojem, že první třetina knihy je spíše svébytný celek. Velmi často autor opouští v dějově napínavé situaci hlavní hrdiny a probouzí v srdci reka krajinu. Příroda působí pozitivně i na oba hlavní hrdiny. Očišťuje Ivovy všechny smysly, a dává mu zapomenout na minulost. Náhle přicházejí sny, touhy a logicky tato příroda přináší Ivovi i poznání lásky. Krása letní přírody se prolíná i v milostné dvojici. Procházky v přírodě více znásobují jejich vzájemné sympatie, radost a náklonnost. Společný život je naplněn vůní parku, zvuky drobného hmyzu, chvěním listí a šuměním potůčků.

Zaměřme se nyní na strukturu jednotlivých kapitol. Své postřehy budu konfrontovat na ukázkách z knihy. Již v 5. kapitole rozmlouvá Ivo se starým profesorem o poklesu umění a problému moderní mládeže. Z kontextu se dozvídáme, že děj je zasazen do období roku 1898. Dovoluji si takto uvažovat na základě promluvy v románu:

Profesor: *„Poměry jsou takové, že nutno je počítati se sociálními převraty, které se staly od dob Napoleonových a hlavně od let osmačtyřicátých...“* [28]

Vypravěč: *„dle tvrzení praděda Dvořákova za zlatku šajnů koupilo se před padesáti lety mnoho a mnoho věcí.“* [29]

26. kapitola nám však přináší jiné informace. Podzimní Praha se chystá na velkou politickou bouři. Koncem listopadu 1895 se konaly volby do Zemského sněmu. [30] Navíc Ivo s přítelem literátem polemizuje o již dávno zaniklém manifestu české Moderny, který byl prosazován v říjnu v Pelclových Rozhledech. Z kontextu tedy jasně vyplývá, že román se odehrává v již zmíněném roce 1895.

[28] Sova, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 34.
[29] Tamtéž, s. 34.
[30] Tamtéž, s. 206.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

V deváté kapitole Ivo promlouvá se starým virtuosem. Naskýtá se nám otázka, zda jejich rozhovor není převzatý ze skutečného života Sovova, kdy spisovatel často hovořil o hudbě se svým otcem a sám jako malý hoch hrál v Lukavci na housle. Stejně jako starý virtuos i Sovův otec byl vášnivým hudebníkem a ve stáří zavrhovaný. 14. kapitola přináší dějový posun. Okolí se dozvídá o lásce Iva a Štěpánky, ale nedovolí si přímo dvojice zeptat. Lula ze zvědavosti, jak bude nadále probíhat vztah milenců, neodjede na Rivieru, na kterou se chystala. Ivova sestra je nespokojená a udivená. Veškerý tlak na Iva ze strany okolí vyvolává v mladém hochovi odpor ke svým přátelům.

Tato kapitola nám přibližuje pojem času. Je zřejmé, že přelom století nenabízel ještě rozvoj časové techniky. Pokud se milenci setkávali večer, museli se řídit určitými rituály. Bylo jisté, že tato doba je spojená se západem slunce. Pojem podvečer byl zase propojen s nějakým běžným rituálem, který byl s tímto časem bezprostředně spjat. Např. setkání v letním podvečeru se mělo uskutečnit v tom okamžiku, kdy pasáci počali hnát dobytek z pastvy.

21. kapitola, která je již zasazená do podzimní Prahy, ve které se nadále děj bude odehrávat, opět graduje.

Román je zakončený vánočním obdobím, které Ivovi předznamenává nový začátek.

V románu je i několik drobných chyb, které lehce mohou čtenáře mystifikovat. Ve 27. kapitole Štěpánka informuje Iva, že odjíždí do Prahy.

Ivo: *„Zítra již odjíždíš?“*
Štěpánka: *„Oh ne, jenom na den odjíždím, a to není věčností.“* [31]

Z kontextu je tedy patrné, že dívka opravdu má v úmyslu odjet pouze na jeden den. Ale následující stránka mluví zcela odlišně.

Vypravěč: *„Ostatně bude ji očekávat každý den, každý den, večerním, ranním, poledním vlakem. Co na tom, že neví to určitě. Přijede snad za den, za dva dni. Snad jen za den, oh, kdyby pánbůh dal, jen za jediný den!“* [32]

[31] SOVA, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 143.
[32] Tamtéž, s. 144.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Z rozhovoru mezi Ivem a Štěpánkou je patrné, že dívka má v úmyslu vrátit se hned druhého dne. Avšak bylo možná Sovovým záměrem, nechat Iva v nejistotě z návratu Štěpánky. Z debaty je též zřejmé, jak je mladík na dívce velmi citově závislý.

Ale omyl patrně způsobený překlepem či Sovovou nepozorností je patrný v 11. kapitole.

Již na začátku je psáno: *„Uplynul nějaký den.“* [33]

Z kontextu je parné, že mezi kapitolou 10 a 11 uplynula nějaká doba, což je správně na začátku nové části zdůrazněné. Avšak zřejmě z nepozornosti popisuje Ivo situaci z předešlého dne.

„Před chvílí Ivo se zmínil o včerejším případu Donátově…“

Je patrné, že oba romány, Ivův román i Výpravy chudých, jsou zasazeny do období devadesátých let. Tyto léta znamenají pro zklamaného spisovatele období zatrpklosti. Básně zobrazují chudé poměry, které dokážou hýbat se štěstím druhých. Kontrastně je zobrazeno bohatství a chudoba, přinášející zoufalství a smutek. Sova dokázal pocity neštěstí básnicky dokonale zpracovat, proto stejný námět v próze trošku pokulhává a děj se pro řadu čtenářů může zdát, že postrádá napětí a gradaci.

Naskýtá se nám otázka, proč tedy začal básník psát prozaická díla a zejména román. Položme si otázku, co čekal od nadcházející století? Je možné, že 20. století vnímal jako přerodové, které přinášelo řadu změn ve společnosti a politické pospolitosti. Jistě i roli v Sovově postoji vůči světu znamenala šťastná láska.

První vydání Ivova románu věnoval autor své „drahé ženě“. Ačkoliv Ivův román není plný zahořklých a zatrpklých jedinců, náznaky pesimismu jsou patrné zejména v jednotlivých polemikách Iva a starého profesora. Lze tento rozkol dvou generačně odlišných mužů brát i jako možnost rozporu Antonína Sovy žijícího v devadesátých letech 19. století a Antonína Sovy, který již pravou nohou stojí ve století novém. Jeho srdce volá po osvobození ze starého století, které přineslo básníkovi pouze žal a bolest, ale zároveň se chce z pesimismu osvobodit a možnost lepší budoucnosti shledává v nadcházejícím století.

[33] Tamtéž, s. 74.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Zřejmě autor ani nechtěl psát román o společenských a politických problémech konce 19. století, jen jeho myšlenky a odpor ke společnosti byl natolik silný, že mu děj románu formovaly samy. Román je vlastně problémem dvou mladých lidí a vypovídá o společenských rozkolech.

Konec 90. let 19. století vnáší do české literatury zcela nové postupy vykreslení románového hrdiny. Realisté zasazovali mladíky zejména do minulosti. Nové století znamená odkrytí sociálních rozporů ve společnosti. Postavy bojují proti rozkladu společnosti. Této tématice měl velmi blízko zejména Vilém Mrštík se svou Santa Lucií či později Růžena Svobodová. Většina spisovatelů však přespříliš svým hrdinům vnucovala své vlastní myšlenky a skrze ně brojila proti útlakům a nespravedlnosti uvnitř rozkládající se společnosti. Próza se stává spíš vlastním sebevyjádřením než objektivním literárním dílem.

Všechny postupy a prostředky, které Sova použil v Ivově románu, respektive kompoziční roztříštěnost, volný sled kapitol, bohaté metafory stojící v kontrastu s obšírnými popisy, živé debaty a polemiky, myšlenkové procesy jednotlivých postav a v neposlední řadě také bohatá charakteristika postav, znamenaly nové uchopení prozaického díla. Všimněte si Šrámkova Stříbrného větru, pro něhož byl Ivův román jakýmsi předstupněm.

3.2. Výpravy chudých

Výpravy chudých, s podtitulem *Kronika osamělého studenta*, byly Sovovým druhým románovým pokusem. Ačkoliv je kniha časově zasazena do devadesátých let 19. století, román vyšel v roce 1903. Stejně jako v knize předešlé, Ivově románu, i zde autor vkládá do díla velkou část svého já, svých vzpomínek a ne málo filozofických úvah. Výpravy nastiňují život chudého studenta a jeho nejbližších přátel, přibližují nám duchovní a mravní otázky týkající se tehdejší společnosti na venkově, posléze život v Praze.

V každém případě nemůžeme srovnávat Sovu a hlavního hrdinu knihy Rudolfa. Ačkoliv je zřejmé, že Rudolf se stává prostředníkem mezi skutečností a fantazií, fakticky jsou události knižní a reálné v lecčem odlišné. Pro představu uvedu několik drobných rozdílů. Hned v první kapitole Rudolf Martan, vracející se ze školy, obchází městys [34] L., do kterého se nedávno přestěhovali. Rodina Sovova se přestěhovala do Lukavce, [35] v roce 1866, tedy dva

[34] Městys, městečko, obec, která stojí jak významově, tak velikostně mezi městem a vsí. Na rozdíl od vsí měly městyse právo pořádat týdenní, dobytčí a zpočátku i výroční trhy. Hlavní funkcí městyse bylo tzv. spádové město, tedy správní středisko přilehlých obcí.

[35] Lukavec leží 12 km severně od Pacova. Dovoluji si tvrdit, že zkratkou L. autor skutečně mluví o Lukavci. Jednak z toho důvodu, že rodina Sovova v něm dlouhá léta žila. Dalším důvodem je fakt, že vesnice neleží na

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

roky po narození Antonína Sovy. V tomto případě by zkratka městyse L. odpovídala skutečnosti. Pacov Sovovi opustili dva roky po narození syna, autor tedy musel svou knihu začít vzpomínkami na městys L. V knize je již Rudolf odrostlý, věkově zhruba dvanáctiletý.

Další patrný rozdíl je v sociálním postavení matky Antonína Sovy, její úmrtí a otcův opětovný sňatek. Matka Antonína Sovy se jmenovala Josefa, byla dcera vodňanského voskáře Antonína Skalického a vnučka knížecího schwarzenberského sládka. Ačkoliv rodina patřila k výše postaveným, nebyla patricijská, jak uvádí Sova v knize. V knize se Rudolf zmiňuje o úmrtí matky Heleny v 10. kapitole, hochovi je již 18 let. Jan Sova pohřbíval svou manželku v roce 1879, tedy v době synových 15 letech a s manželkou Sabinou se oženil o rok později. Reálné zůstává skutečné jméno Sovovi druhé paní - Sabiny a studia mladého Antonína – Rudolfa.

V knize se vyskytují jména, na které bych ráda poukázala v souvislosti s reálným životem Antonína Sovy. Na počátku díla se Rudolf zmiňuje o starém klerikovi, který má na hocha velký vliv a vměšuje mu první impulsy s literárním cítěním. Ačkoli klerik je muž, naskýtá se mi otázka podobenství s Janou Frídovou, která jakož to učitelka měla vliv na Sovův pozdější literární vývoj.

V okamžiku, kdy Rudolf získává zaměstnání v Encyklopedii, seznamuje nás blíže se dvěma postavami – kritikem Vávrou – tělnatým mužem v obnošeném šatu a literátem Svitákem, asi osmadvacetiletým, plavovlasým, štíhlým mužem. Je patrné, že obě fiktivní osoby mají svůj literární vzor ve skutečných osobách.

Rudolfova vyvolená Lída má též svou literární předlohu v reálné osobě, kterou nemohl být nikdo jiný než Emanuela Frídová. S tou se setkal Sova v 18 letech v Lukavci a právě ona byla první čtenářkou jeho básnických pokusů. Bohužel není známo, kdy a za jakých okolností se Antonín s Emou rozešli a jestli se stýkali i během Sovova života v Praze. Veškeré jejich kontakty skončily Eminým odchodem z Lukavce. Stejně jako v knize Lída opouští Rudolfa a odjíždí do Ruska. Též jméno Ludmila není zřejmě vybráno jen tak náhodně, manželka jeho velkého inspirátora, Jaroslava Vrchlického, byla Ludmila.

Za zmínku ještě stojí Sovovo nepřehlédnutelné sympatizování s dělnickým hnutím. V knize nastiňuje pravděpodobně situaci, kdy se dělnictvo připravovalo na manifestaci při

---

žádné vlakové trati. Rudolf v knize popisuje přesnou trasu z Prahy do okresního města. Nejbližší vsi kolem Pacova jsou Leskovice, Lesná, Lhota vlasenice, Lidmaň a Lukavec. Ponechejme si k dalším teoriím pouze Leskovice a Lukavec, ostatní vsi nemají se Sovovým pobytem žádné bližší souvislosti. Leskovice je nutné vyřadit též, a to z toho důvodu, že ačkoliv se nacházejí blízko okresního města, Pelhřimova, přímý vlak z Prahy do Pelhřimova nejezdí ani v minulosti nejezdil. A dalším důvodem je fakt, že skrz Leskovicemi vede na rozdíl od Lukavce vlaková trať. V tomto případě okresním městem máme na mysli Tábor, ze kterého je nadále vlakové spojení do Pacova a odtud Rudolf cestoval povozem do Lukavce.

příležitosti 1. máje, v roce 1890. Prostřednictvím Rudolfa a jeho přítele Karla se setkáváme se starým zmrzačeným dělníkem Holovským, dosud pracujícím ve smíchovské továrně, který oba hochy seznámil se situací té doby. Své tvrzení podkládám krátkými ukázkami, nejprve z úst dělníka, posléze Rudolfa.

Holovský: *„A tenkrát byl větší hlad než jest dnes. Byl hlad.“*

Rudolf: *„Nechtěl přec nic jiného, než sjednocovat v mezích zákona. Připomínat znovu požadavky dělníků, živnostenských i továrních. Vést odboj proti cizím i vlasteneckým podnikatelům. Nečekat na českého krále, české ministry, ani na státní právo.“* [36]

Z těchto postřehů je patrné, že do románu položil autor svůj život, své vzpomínky, zážitky a dojmy z vlastního mládí a později dospělých let. Spisovatel popisuje místa, která dobře znal, ale je pravda, že právě do tohoto románu dal Sova svůj život, vlastní zkušenosti, rozvíjel svou představivost, obraznost, a skrze Rudolfa nechal čtenáře nahlédnout do vlastního vnitřního světa.

Antonín Sova vytvořil dílo, které zasadil do prostředí jemu dobře známého. Nastínil problematiku nejen rodinných vztahů, ale též se věnoval problematice moderní doby. Věnoval se prostředí průmyslového města, vztahem mezi chudými a bohatými jedinci, pracovním prostředím dělnictva a jejich vzájemnými sympatiemi. Hrdinové jsou často osoby pocházející z okraje společnosti či lidé žijící v bídě, mající problém vymanit se z prostředí, do kterého byly násilně vtaženi. Nahlíží do sídel feudální společnosti, která vykořisťuje své poddané a s ostatními lidmi si pohrává jako s dřevěnými loutkami. Zobrazení takto tyranizované společnosti byl Sovovým záměrem. Kniha se dostávala do rukou širší veřejnosti, často ne dostatečně vzdělané, a stávala se nástrojem agitace. Lidé se Sovovým názorem, vypuštěným skrze osoby v románu vystupující, často sympatizovali. Sova nám v knize nastiňuje utiskování dělnictva omezeného pouze na jednu rodinu – Karla. Ten se nejprve vyrovnává s fyzicky náročnou prací, posléze řeší alkoholem existenční potíže následkem výpovědi z továrny. Autor též klade důraz na kontrast Prahy, jako místa, které nabízí možnost žití a volnosti a venkovského prostředí ovládaného zlem – tedy kupcem Lubichem, který své okolí proměnil v otročící lid.

[36] SOVA, Antonín. Výpravy chudých. Aventinum, Praha 1924, s. 194.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Z toho důvodu by se daly Výpravy chudých zařadit mezi společenské romány, navazující na tradici Jakuba Arbese či Antala Staška.

„Kniha zachycuje důkladněji prostředí, stává se románem prostoru. Více se dotýká jednání hlavního hrdiny, dalo by se říct, že je románem osobnosti a také času. Román široce zachycuje společenské dění zejména na vztazích hrdiny a společnosti, proniká do sociálních problémů.“ [37]

Ale pokud se více zaměříme na hlavního hrdinu, zjistíme, že Výpravy chudých nemůžeme striktně zařadit mezi společenský román. Zejména z toho důvodu, jak se Rudolf staví ke společenskému utiskování.

„K sociálnímu románu patřila vzpoura či stávka anebo spiknutí jako projev odboje vůči poměrům – tak je tomu v Zolově Germinalu, u Staška V temných vírech apod.“ [38]

Rudolf žije svůj život tak, aby nikomu neublížil, je nestranný a nebojuje proti utiskování. Nepřidá se ani k dělnickému hnutí, ani ke studentům. Ačkoliv s nimi sympatizuje, je pouze přihlížejícím divákem, nijak proti nastávající politické i společenské situaci nerevoltuje. Nedokáže ani bojovat za svůj vztah s Lídou, bojí se jednak existenčních potíží, na druhou stranu ho straší pocit vázanosti na jednu jedinou osobu a tudíž ztráta volnosti a svobody. Stává se osobou pasivní, chladnou vůči nějakým bojům. Největší čin, který dokáže udělat, je odchod z městyse do Prahy. Ani zde nebojuje, není ctižádostivý, všeho co v Praze získá, dosahuje zásluhou druhých osob.

Na rozdíl od jiných románů, vesnice je ve Výpravách chudých znázorněna jako místo neštěstí, svárů a bolesti, která knihu provází od počátku až do konce. Pro Rudolfa je místem, kde zemřela jeho matka po té, co otec pouze egoisticky opisoval noty a nevšiml si ženy, která mu po jeho boku chřadne.

Tam se objevuje zlo, kterému vládne Lubich a vše dostává do svých spárů i později Rudolfova otce. A přesto, že je Rudolf bezprostředním pozorovatel, nijak zvlášť proti situaci nebrojí, pasivně přihlíží křivdám a falešnostem spáchaných na bezmocných lidech. Výpravy

[37] KARPATSKÝ, Dušan. Malý labyrint literatury. Kronika. Albatros, Praha 2001, s. 469. ISBN 80-00-00972-2.
[38] LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006, s. 423. ISBN 80-7106-308-8.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

chudých se tedy výrazně liší od sociálního románu. V neposlední řadě je román koncipován jako kronika.

„Tímto literárním žánrem většinou nazýváme díla, v nichž autor v chronologickém sledu zachycuje dějinné události tak, jak se o nich doslech nebo jak je prožil. Nehledá v jejich průběhu žádné hlubší souvislost, ba ani si příliš neověřuje hodnověrnost toho, co zapisuje.“ [39]

V případě Výprav chudých je to patrné zejména v tom, jak Sova koncipuje jednotlivé scény, kapitoly, ve vypravování užívá přítomný čas a zcela pasivně nechává jednat hlavního hrdinu.

„Kronikářský postup, zejména v kompozici, můžeme uplatnit ve zvláštním druhu románu, tzv. románové kronice.“ [40]

Prvopočátky s tímto literárním žánrem jsou spjaté s průmyslovou revolucí, tedy v období druhé poloviny 18. století. U nás se první náznaky románové kroniky objevují v období secese, tedy kolem roku 1900. Z toho důvodu se někdy můžeme setkat s názvem secesní román.

Dle Janáčkové: *„Vynikala zpomalováním času, návratností motivů, smyslem pro život jako dění v proudu a kruhu, včleněním individua do pospolitosti a jejího řádu, napětím světa a domova. Na rozdíl od kroniky, jež takto oslavovala archaické a málo proměnné, „věčné“, ústřední postava hledá naděje v tom, co přichází, co je potřeba vysnít, nikoli ve včerejších jistotách. V cestě své ústřední postavy od osamění k družnosti Sova popírá schéma sociálního románu, na něž Výpravami chudých navazoval a útočil.“* [41]

Autor na osudu vlastní rodiny zobrazil společenské události, křivdy a problémy lidí situovaných do prostředí jižních Čech. Chronologicky řeší hmotnou i mravní bídu a milostné

[39] Tamtéž, s. 299.
[40] Tamtéž, s. 300.
[41] LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr – JANÁČKOVÁ, Jaroslava – HOLÝ, Jiří. Česká literatura od počátků k dnešku. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006, s. 423. ISBN 80-7106-308-8.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

konflikty. Výpravy chudých je kniha vymezená životem autora, jeho vzpomínkami, událostmi odehrávající se v dané lokalitě.

Z těchto poznatků je patrné, že Výpravy chudých nemůžeme striktně zařadit mezi společenský román ani románovou kroniku. Kniha čerpá nejen základní znaky z obou vymezených žánrů, ale můžeme říct, že Sovovými prozaickými pokusy došlo ke smíchání několika typů románů. Zaměříme – li se znova na hlavního hrdinu, jeho duševní život, můžeme spatřovat náznaky psychologického románu. V knize se též řeší milostná tematika, něžné city milenců uprostřed idylické přírody, která navazuje na středověké romány, líčící zápletky mileneckých dvojic.

Ale zanechme nyní typologizace a pojďme se zabývat strukturou textu. V prvé řadě je nutno podotknout, že se Sova pokusil ve Výpravách chudých skloubit realismus, impresionismus a symbolismus. Realistické jsou zejména obrazy jednotlivých postav žijící ve spárách vrchnosti, bojující proti zlu a smrti na jedné straně, v kontrastu s pražským prostředím. Praha umožňuje postavám volněji dýchat a žít, ale na druhé straně i zde se naskýtá existenční problém, který postava Karla řeší alkoholem. V souladu s realismem Sova zachytil dojmy a nálady postav, když jsou šťastné, bezbranné či melancholicky laděné. Postavy jsou v knize velmi spjaty s přírodou. V okamžiku, kdy hrdina zažívá neštěstí a pocit deziluze, příroda na to reaguje a prožívá melancholické nálady s ústřední postavou. Pocity bezmocnosti Sova v knize naznačuje skrze Rudolfa, ubírajícího se do vlastního světa, myšlenek a odvrací se zcela od reálného světa. Nijak se nebrání stísněnosti, která se ho dotýká, nijak nebrojí proti zlobě, která ovládá svět. Je příliš zabořen do vlastních snů a fantazie.

Co se týče jazykové stránky textu, autor hojně využívá monologických projevů, zvláště patrných u ústřední postavy, když se pouští do hlubokých fantaskních úvah, popřípadě u doktora Havla, pamětníka či umírajícího klerika. Monology jsou přesně rámcově uzavřené (vstupem cizí osoby atd.). Sovovým záměrem některých monologů bylo oslovit samotné čtenáře, jiné promluvy se postupně rozbíhají v polopřímou řeč či jsou doplněny o vypravěčovy komentáře. V konfliktních rozmluvách s otcem Sova využívá přímé či polopřímé řeči. V hojné míře je zastoupena interpunkce. Spisovatel nešetří pomlčkami ani trojtečkami, které jsou známkou Sovova nadindividuálního stylu. Zejména uvnitř knihy poukazují na samotného pisatele a významově ovlivňují celkové ladění románu. Kurzíva, v textu též velmi značně zastoupená, odděluje výroky, důležitá slova a věty od dialogů ve větách přímých, polopřímých i nepřímých.

Ústředním tématem Výprav chudých je skutečně chudoba zapadlých jihočeských koutů, posléze existenční problémy v Praze. Stejně jako v Ivově románu, i zde pracuje Rudolf

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

v Encyklopedii, do které se dostává za pomoci protekce (stejně jako za svého pražského pobytu i Antonín Sova). Rudolf a Lída vyrůstají ve stejných chudých poměrech, dalo by se říct, že Lída je na tom ještě hůře. Právě chudoba způsobila těžké soužití Rudolfových rodičů a posléze nový otcův sňatek s Lubichovou sestrou. Otec se zaprodal sám sobě, nechal se zkorumpovat, stejně jako ostatní obyvatelé městyse. Chudoba zavinila smrt Jeníka, Rudolfova přítele, který zemřel na následky svého zranění ve vězení. Rudolf byl otřesen z toho, jak Lubich ubil nevinného hocha a ostatní jen přihlíželi a nikdo se tyranovi nedokázal postavit. Stejně tak i chudoba ničí vztah mezi oběma milenci. Nejprve se Rudolf bojí přílišné vázanosti na Lídu, ale i chudoba brzdí rozvíjející se vztah.

Pojďme si nyní blíže věnovat ústředním postavám a jejich vzájemnému soužití. Nejprve se zaměříme na vztah otce a syna. Přelomem rozporu mezi oběma muži je smrt matky a nový sňatek s Lubichovou sestrou, vdovou Sabinou. Navzdory svému odporu k maloměstskému způsobu života se stává jedním z Lubichových poskoků, nástrojem jeho hanebných činů. Na rozdíl od ostatních lidí nedokáže s tímto pocitem zaprodání žít a volí raději smrt.

Další osoba, která se stala pouze Lubichovou loutkou, byla jeho dcera Eliška. Ačkoliv měla vyvoleného muže z vyšších kruhů, pro otce to nebylo dostačující. V tomto případě budí Lubich dojem, že svou dceru vychovával pouze pro to, aby ji mohl výhodně provdat.

V kontrastu s mileneckou dvojicí Rudolf – Lída, Eliška – Havel, působí vztah Gusty a Jana Petra. Mladík se stává nástrojem manipulace nejprve ze strany svých přátel, později i bývalé manželky. Jan zpočátku se proti přátelům a ženě vzpírá, ale později poleví jejich tlaku a umírá na tuberkulózu. Bývalá žena získává celý Janův majetek. Je zosobněním zla stejně jako Lubich, ale Gusta je rafinovaná žena, která pouze ubližuje Janovi. Kupec své zlo páchá na velké skupině lidí.

Vyhrocený je i vztah Lídy a Rudolfa. Ten si uvědomuje nemožnost jejich soužití z existenčních důvodů a také z obavy, že vztahem ztratí volnost. Rudolf zůstává vůči Lídě chladný, ta naopak city vyjadřuje. Na rozdíl od Ivova románu se zde situace otáčí. V prvním románu naopak chladnější zůstávala Štěpánka, která se chce věnovat umění, a vztah s Ivem jí bránil rozletu. Ačkoliv Rudolf s Lídou jsou nespokojeni se svým životem (ze strany dívky jsou to vyhrocené vztahy se spolužačkami a chudobný stav), nijak proti situaci nebrojí. Jediným skutečným činem je Rudolfův odchod do Prahy a Lídin odjezd do Ruska. Stejně jako v předchozím románu, i zde dívka od muže odchází. V případě Lídy je to útěk od reality, Štěpánka si jde za svým snem.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Po Lídině odchodu dochází k Rudolfovu procitnutí, po té, co ztratil otce a Lídu mu zůstala pouze sestra, kterou odvádí s sebou do Prahy. Dalo by se říct, že kniha má částečně otevřený konec. Ačkoliv dochází k potrestání zla a odjezdu zbožňované osoby, stále zůstává ještě jeden člověk, který může změnit život sobě i Rudolfovi.

V kontrastu s dějovou linií zde působí příroda. V prvních třech kapitolách Rudolf popisuje krásy přírody, které mu umožňují jeho filosofické úvahy. Ve čtvrté kapitole příroda působí na seznámení Jeníka s Rudolfem. V okamžiku, kdy hoši vedle sebe pouze jdou bez jakékoli konverzace, příroda je potemnělá, ponurá. V okamžiku promluvení obou hochů, dochází k obrovské změně, náhle příroda ožívá a opěvuje nádheru sblížení. Příroda v knize působí jako svědek všech situací, které se v knize přihodí. Román zahaluje do melancholie, smutku a pláče nad ztrátou otce a posléze Lídy. Naopak v pozitivně laděných chvílích se probouzí, opěvuje krásu a lásku mileneckých dvojic.

Nyní se pojďme zabývat strukturou jednotlivých kapitol. V prvních deseti částech má děj mírnější spád. Rudolf nás seznamuje s tamními obyvateli městyse, svou rodinou a seznámením s Jeníkem a starým klerikem, následně jejich skon. V desáté kapitole nastává zlom. V tomto okamžiku děj graduje a časová linie se posouvá. Retrospektivně se vypravěč ohlíží do doby smrti Jeníka, obdobím po jeho skonu, do úmrtí matky. Časový horizont, kterým se vracíme je 6 let. Autor poukazuje na vývoj rodiny a Rudolfovo myšlení.

Rudolf ukončuje studia v okresním městě a zdá se, že se přesune na studia do Prahy. Kupec Lubich si do městyse přiváží svou jedinou dceru Elišku, která dlouhá léta byla vychovávána a vzdělávána v cizině. V tomto okamžiku má děj opět pomalejší spád a vedlejší zápletka se postupně rozvíjí.

Dvacátá kapitola je jakýsi přelom v Rudolfově životě. Jednu část života nechává za sebou, další na něj čeká. Rudolf bez finančních prostředků odchází do Prahy. Zde se setkává s Karlem a později s jeho sestrou Lídou. Dalším zlomem v Rudolfově životě je setkání s doktorem Havlem, který mu nabízí místo v Encyklopedii. Druhá část knihy více pracuje s vedlejšími zápletkami – vztah s Lídou a existenční problémy jejich rodiny, setkání s Janem a jeho vztah s Gustou, setkání s přáteli pohybující se ve stejných kruzích jako Rudolf.

V posledních kapitolách knihy děj má opět větší spád. Jednotlivé záplatky se vyhrocují. Nejprve odjíždí Lída, umírá Jan Petr a posléze otec navštěvuje syna a páchá sebevraždu. Rychlou gradaci má i Lubichovo odhalení a jeho trest, ze kterého těží Eliška a doktor Havel.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

4. Estetika města v románech Antonína Sovy

Je pozoruhodné, jak Sova ukazuje v románech čtenářům svůj kraj, jako by byl něčím zvláštní. Zobrazuje takové místo, které se jinde na zemi nenachází. Pouze Pacov a Lukavec dokázal ve svých románech popsat s takovou lehkostí. Jiná oblast, kterou začlenil do svých děl, byla ošizena právě o lyrický popis. Ačkoliv se nacházel v kraji zcela odlišném, vždy sem vložil zámek z kraje pacovského nebo lukaveckého. Díval se na věže kostela či se procházel v zámeckém parku. Antonín Sova se stále vracel do své domoviny ať už ve svých básnických či prozaických dílech, tak svými častými návštěvami.

V den svých šedesátých narozenin získává spisovatel řadu blahopřání, z nichž nejmilejší je mu dopis starosty města Pacova. Dne 5. března 1924 odpovídá:¨

„Miluji rodné město a miluji pracovitý lid v ně, jeho okolí, lesy, louky, potoky a celou tu zapadlou krásu, kterou vycítí jen ten, kdo se v tomto kraji narodil.“ [42]

12. března 1924 zasílá starostce Ženského spolku Libuše dopis, ve kterém vzpomíná na svůj rodný kraj:

„Mám nejkrásnější vzpomínky na Pacov; rád jsem prodléval celé hodiny v Pacově, za svého dětství procházel městem i zámeckým parkem a první dětské hračky zdály se mi zázraky – byly z Pacova. Miloval jsem Pacov, lesy, krásná zátiší v nich i bystrý potok v lukách. Často vzpomínám.“ [43]

Je zřejmé, že romány z počátku století, stejně jako ostatní prozaická i básnická díla mají svůj podklad právě v Sovově domovině. Čtenářům předkládá skutečná náměstí, zámky s jejich nádhernými parky a v neposlední řadě odkazuje na kostel. Všimněte si též situace, kdy spisovatel do neznámé krajiny, která je v knihách popsána zevrubně, vkládá Pacov a jeho okolí.

Než se budu podrobněji zabývat jednotlivými motivy, je důležité zdůraznit, že Sova pracuje v obou románech se stejnými motivy. Představuje čtenářům zámek se zahradou, kostel nebo poukazuje na kostelní věž. Též pracuje s přírodou, která je bezprostředně spjatá s náladou jednotlivých postav.

[42] PLAČEK, Přemysl. Z mého kraje 33, číslo 9, září 2008, s. 13. (přetisk z roku 1945)
[43] Tamtéž, s. 13.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Ivův román je zasazený do prostředí jižních Čech, ale řada motivů jsou z Lukavce a z Pacova. Jak už jsem podotkla, jsem přesvědčena, že tento román z počátku 20. století je výpovědí o nešťastném vztahu Antonína Sovy a Emanuely Frídové. Spisovatel vzpomíná na procházky po lukaveckém parku. V románu kombinuje skutečné události z Lukavce s přírodními krásami Pacova.

Výpravy chudých se odehrávají v Lukavci, posléze vypovídají o Sovově životě v Praze. Dle mého názoru román nastiňuje vztah manželů Sovových. Vnější charakteristika Lídy je totožná s popisem Marie Sovové na dobové fotografii.

„Lída měla v ten podzim černý, přiléhavý šat, a její sukně, poprvé toho roku dlouhá, dotýkala se šustivě svadlých listí. Rozcuchané, černé vlasy rozdouvaly se několika drsnými pramének.“ [44]

Antonín Sova své ženě věnoval báseň, *Kdo vám tak zcuchal tmavé vlasy*, ze sbírky *Ještě jednou se vrátíme*. Je patrné, že Lída a Marie Sovová jsou jedna a tatáž osoba.

4.1. Ivův román

Po té, co Ivo odjíždí z Prahy, usazuje se na léto ke své sestře na zámek. Prvním motivem je tedy zámek. Místo, kde se odehrávají aristokratické radovánky, kde mladí intelektuálové prožívají chvíle nudy. Též místo zahalené tajemstvím – v našem případě se na zámku odehrává první láska Iva a Štěpánky a její nešťastné rozuzlení. Pokud se více všimneme popisu zámku, která nám autor podává již v druhé kapitole, nemůže nám uniknout spojitost s pacovským zámkem, ale též Sova čtenáře mystifikuje tím, že poukazuje na prvky ze zámku v Lukavci.

„Kolem dokola svah tonul v setmělé zeleni a dlouhou jabloňovou alejí sestupovalo se ku vsi.“ [45]

Pacovský zámek se nachází na vyvýšeném místě uprostřed městských scenérií, ale od společenského ruchu je ohraničen malým parčíkem. Zámek v Lukavci se nachází ve velké zahradě. Dříve byl zkomplex od vsi oddělen, a vstupovalo se do města dlouhou cestou

[44] SOVA, Antonín. Výpravy chudých. Aventinum, Praha 1924, s. 225.
[45] SOVA, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 14.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

lemovanou stromy, dnes je již součástí vesnice. Proto si dovoluji tvrdit, že zasazení sídla se ztotožňuje s lukaveckým zámkem.

„Za ní pod kopcem stál prostorný, jednopatrový zámek staré podivné stavby s příkopem kolem, přes který jen při vchodu stál klenutý kamenný most. Na jiných pak stranách zámku sestupovalo se z valů po schodech do příkopu a odtud do postranních dveří zámku.“ [46]

Pacovský zámek obsahuje čtyři křídla, která uzavírá nádvoří. V severním křídle byla škola, ve východním bydlel učitel. V r. 1884 byla po požáru zbořena východní část sídla. V této dnes již neexistující části se narodil Antonín Sova.

Zámek uzavírá horní náměstí, od něhož je oddělen malým parkem, založeným karmelitány. Nejstarší částí objektu je jeho západní křídlo, v severním jsou zachovány klenuté sklepy, zbytky opevnění a přízemí původní válcové věže. Kolem zámku býval příkop, dnes ještě patrný na západní straně. Ve východní části se zachoval pouze název „Na valech“. [47]

Z popisu pacovského zámku a knižního paláce je patrné, že se v mnoha bodech shodují. Zejména z architektonického hlediska a prostorového zasazení.

„Konečně Ivo vstoupil vysokým pískovcovým vchodem, zdobeným po mnoha stranách zčernalými rokokovými ornamenty. Chodba dlouhá, vysoká, studená, pomyslil si, má tolik společného s tichem klášterů. To bylo jistě feudální zbožné hnízdo svého času, dokazuje to kaple, přilepená k zámku a spojená krytou chodbou, kam chodívalo se asi na oratoř.“ [48]

Pokud se zaměříme na architektonický ráz, zjistíme, že stavební vývoj pacovského sídla je velmi složitý. Po roce 1584 byl původní hrad přestavěn v renesančním stylu na zámek. 60. léta 17. století znamenala opět zásah do architektonického stylu – budova byla upravena na barokní klášter, který obývali karmelitáni. Za jejich působení v 18. století vznikl v bezprostřední blízkosti zámecký park. Kolem roku 1719 byl zámek rozšířen do dnešní obdélníkové podoby. Další stavební úpravy navrhl na konci 30. let 18. století architekt Killián Ignác Dientzenhofer.

[46] Tamtéž, s. 14.
[47] http://www.hrady.cz/index.php?OID=3399 [online] [cit. 20.5.2009]
[48] SOVA, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 14 – 15.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Z původního hradu se dochovala pouze spodní část okrouhlé věže, která se zastavila do západního křídla. Podle dochovaných plánů z 18. století na věž směrem k východu navazoval obdélný trojprostorový palác s čtvercovým rizalitem.[49] Jižní stěnu zámku lemovala arkáda. Od severu a východu budovu obíhal široký parkán s dvěma baštami. Severozápadní část disponovala s baštou okrouhlou, naproti tomu severozápadní nároží mělo pravděpodobně baštu čtverhrannou. Jižní polovina hradu v té době již podlehla klášterní přestavbě.[50]

Zámek je stejně jako v knize spojen s parkem. Autor nám jej přibližuje procházkami jednotlivých hrdinů, popřípadě radovánkami aristokratické smetánky.

„Ivo jde dále, vychází dveřmi do příkopu a odtud po kamenných schodech nahoru na valy. Tam začíná park; divoký, vlhký a chladný.“ [51]

V současnosti se Na valy chodí po zámeckých schodech, které vedou podél kaple, místo je v bezprostřední blízkosti parku.

„Odtud vinou se cesty parkem nahoru do kopce. A cesty jsou příkré, jen jedna širší a upravená točí se nahoru serpentinově jako divoce rozvlněná stuha, nahoru a nahoru, ztrácí se v dubovém háji na vrcholu a v černých sosnových lesích, jež stojí už vysoko na kopci a šíří se po celém pohoří.“ [52]

Z centrální části parku vede řada cest. Ta, kterou popisuje Antonín Sova by se mohla označit za cestu vedoucí skrze celý park. Další cesty jsou namířeny k zámku a dvě opačným směrem táhnoucí se k dnes již frekventovaným komunikacím.

Při procházce Iva se Štěpánkou parkem, milenecká dvojice zaslechne linoucí se zvuk houslí z místní školy.

„Ze školy, bělající se mezi chalupami poblíž parku, zazněly náhle housle, neuměle a táhle, diletantsky směšně!“ [53]

[49] Označení pro středovou nebo boční část stavby vystupující po celé výšce z líce průčelí až o hloubku jedné okenní osy.
[50] http://www.hrady.cz/index.php?OID=3399 [online] [cit. 20.5.2009]
[37] SOVA, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 15.
[52] Tamtéž, s. 15.
[53] SOVA, Antonín. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961, s. 43.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Poblíž parku skutečně již na přelomu století stála škola. Od zámku byla vzdálena přes malý parčík a příkop. Že se nejedná o školu v Lukavci je parné zejména z toho důvodu, že náměstí, na kterém škola stála, není v bezprostřední blízkosti aristokratického sídla. Zámek a zámecký park nebyly dříve součástí vesnice.

Nyní se zaměřím na prostorové umístění románu. Již na konci první kapitoly nás Ivo Dolanský zavádí do prostředí jižních Čech, do oblasti, která je obklopena množstvím rybníků. Autor později čtenáře seznamuje s vesnicí Lhotou, ve které se zámek nachází. Při pozdějším cestováním Iva se Štěpánkou do hlavního města se ve vlaku setkávají s inženýrem, cestujícím do vsi Lipnice, vzdálená pouze dvě zastávky od místa, ve kterém staví vlak, vzdálen nejblíže Lhotě. Pokud se při čtení knihy zaměříme více na detaily spojené s přesným vymezením místa konání děje, všimneme si, že autor úmyslně vkládá do knihy místa, která nám mohou napovědět tu část kraje, která dává prostor k rozvinutí zápletky. V 16. kapitole se Sova zmiňuje o křešínské vozové cestě a o potoku, tekoucí mezi Hůrkou a Lomem a od 8. kapitoly nás autor zavádí na rozvalinu Hrádek. Ve 26. části se Ivo Dolanský zmiňuje o Vraných horách.

Můžeme se opět vrátit do oblasti Lhoty. Pokud se podíváme do turistické mapy, zjistíme, že již zmíněná ves se nachází v chráněné krajinné oblasti Třeboňska a je vzdálena několik kilometrů od Lipnice. V dané lokalitě však není postaven žádný zámek, který by odpovídal popisu v románu. V knize je přesně vymezena vlaková trasa vedoucí přes Lipnici do hlavního města. Pokud se blíže seznámíme se železniční mapou, zjistíme, že v oblasti lipnicka a lhotecka žádná vlaková trať nevede. Je tedy pravděpodobné, že se Sova s danou krajinou nikdy neseznámil blíže, pouze si vytyčil body, do kterých tento román zasadil.

Faktem zůstává i to, že již zmíněná místa – rozvalina Hrádek, potok mezi Hůrkou a Lomem a křešínská vozová cesta – se s největší pravděpodobností nachází v těsné blízkosti Pacova. Je zřejmé, že velmi často cestoval Antonín Sova se svým otcem, v mládí, později v dospělém věku sám, z Lukavce do Pacova, přes vrch Stražiště. Z turistického hlediska je jasné, že si hledal nejkratší cestu. Pokud se opět podíváme na turistickou mapu, zjistíme, že trasa z největší pravděpodobností vedla přes ves Hrádek, nazvané podle stejnojmenné rozvaliny. [54] Co se týče dalšího místa křešínské vozové cesty, je zcela možné, že tato cesta vedla mezi Lukavcem a Křešínem a byla pozůstatek nějaké dopravní komunikace či se mohlo jednat o stezku vedoucí k vrchu Stražiště.

[54] Hrádek pojmenován podle Václava Hrádka z Hrádku, dříve stála na místě tvrz, později hospodářský dvůr.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

O potoku mezi Lomem a Hůrkou, bohužel kroniky mlčí, avšak dovoluji si tvrdit, zda by nemohlo jít o místo v okolí Pacova, které se takto označovalo. Napadla mě souvislost s Lomem, který se nachází mezi obcemi Těchobuz a Jetřichovec, jihozápadně od Pacova. Tímto nízko položeným místem protéká potok Barborka, obklopen strmými kopci. Dle mého názoru místo nazývané jako Hůrka byla oblast po výstupu do zalesněného kopce. Ze starých pamětí Antonína Sovy je zřejmé, že za svých studií odjížděl do okresního města, nejprve do Tábora, posléze Pelhřimova a později Písku. Do těchto třech zmíněných měst se však cestuje jiným směrem, než je potok mezi Hůrkou a Lomem. A co se týče míst, která Sova nejčastěji navštěvoval, měli bychom se zaměřit spíše na oblast severovýchodně od Pacova. Nezbývá tedy soudit, zda oblast, která se takto nazývala, časem pozbyla svého pojmenování či Sovu neokouzlilo místo nacházející se v jiné části jižních Čech, které zasadil do Ivova románu.

Je velmi těžké zařadit Vraný Hory do správného kontextu. Řada publikací neustále poukazují na rozmanité části Čech, nazývající se Vraní hory či Vraný Hory. Proto se můžeme domnívat, zda opět nenavštívil nějakou krajinu takto nazývanou, kterou zasadil do svého vlastního kraje.

Je velmi zajímavé, že si Sova vybral pro své umístění děje ves s názvem Lhota, která sousedí s Lipnicí. Pokud se více zaměříme na jména těchto dvou vsí, neunikne nám, že též na pacovsku se můžeme setkat s řadou vsí, mající ve svém názvu Lhota. A několik kilometrů od Pacova, směrem na Pelhřimov, se též nachází vesnice s názvem Lipnice. Ačkoliv si myslím, že to nebyl Sovův záměr, je shoda názvů vesnic ze severní a jižní části jihočeského kraje víc než podivuhodná.

4.2. Výpravy chudých

Stejně jako v předchozí podkapitole, i v této budu svá tvrzení týkající se estetiky města v románu Výpravy chudých opírat o knižní ukázky a vlastní znalosti pacovského kraje.

V první kapitole nás Rudolf provází městysem L, tedy dle mého názoru Lukavcem, ve kterém rodina Antonína Sovy žila. Opírám se o následující fakta:

1) Ve Výpravách chudých nás Rudolf provází po městečku, poukazuje na školu, kostel, hostinec a kupecký krám. Lukavecké náměstí je čtvercového půdorysu s hostincem, několika obchody a naproti kostelu se tyčí škola. Že se nejedná o pacovské náměstí, je patrné také z toho důvodu, že do roku 1881 byla škola v pacovském zámku. Ve zmíněném roce se dokončily úpravy na pacovské škole na náměstí. Sovovi se do

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Lukavce přestěhovali v roce 1866, tedy dva roky po narození syna. Je tedy zřejmé, že budoucí spisovatel navštěvoval školu v Lukavci a krátká ukázka vypovídá skutečně o lukaveckém náměstí.

„Vysoká otlučená věž stála vedle chatrného kostela na náměstí a naproti hned škola“ [55]

„Co krámků uviděl v ulici! Největší a nejbohatší krám však stojí na náměstí, naproti kostelu a škole. Je to vskutku nejvyšší dům městysi i s velkými dubovými vraty. V levém křídle u vrat je hostinec. A zde na pravo je veliký a vysoký kupecký krám.“ [56]

2) Lukavecký zámek je nyní součástí vsi, dříve tomu tak nebylo. Stavba stála za vsí, do které se scházelo vozovou cestou, podél se tyčily stromy.

„Tam je obrovská, zámecká zahrada, půl anglický park a půl koketní sad.“ [57]

3) Majitelem lukaveckého zámku byl od roku 1842 do r. 1904 knížecí rod Löwensteinů, v knize hlavní hrdina poukazuje na syna barona. Majitelem pacovského zámku byl od 70. let 19. století do období vydání Benešových dekretů vídeňský advokát dr. Adolf Weiss. Z čehož je patrné, že Sova popisoval v prvních několika kapitolách zcela jasně městys Lukavec a jeho blízké okolí.

Jak už jsem podotkla, lukavecký zámek patřil do rukou knížecího rodu. Od roku 1904 se vystřídalo mnoho majitelů. Posledními pány celého panství byla rodina Prylova. V roce 1995 část majetku – zámek, Hříbek, park s rybníkem Pivovarským, Osmička a Kuchyňským, dále některé hospodářské objekty – koupilo Dřevozpracující družstvo Lukavec, sídlící nedaleko rozlehlého objektu. Součástí zámeckého parku je klasicistní pavilon Hříbek. Název vypovídá o typickém tvaru budovy, ve kterém bydlela rodina učitele Jana Sovy. Dnes se Hříbek pyšní pamětní síní Antonína Sovy, upravený pro tyto účely v roce 1958.

Zámek zpočátku sloužil jako vodní tvrz, což je patrné zejména na mělkém příkopu kolem zámku. 16. století přineslo řadu změn. Tvrz byla přestavěna na pozdně gotický, později renesanční zámek. V 18. století došlo k poslední architektonické úpravě, sídlo bylo přestavěno ve stylu barokním. V roce 1954 město přišlo o svůj titul městys, ten mu

[55] SOVA, Antonín. Výpravy chudých. Aventinum, Praha 1924, s. 6 – 7.
[56] Tamtéž, s. 29.
[57] Tamtéž, s. 25.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

byl po dlouhých 52 letech znovu vrácen. Zajímavostí z okolí je tzv. Sovova stezka, která vede z Pacova přes vrch Stražiště.

Ještě bych se ráda zmínila o Ottově slovníku naučném, kde Antonín Sova pracoval. Stejně jako v reálném životě byl zaměstnán díky vlivu Adolfa Heyduka a Jaroslava Vrchlického i v tomto románě získal zaměstnání protekcí doktora Havla. Dle mého názoru přirovnává Sova knižního mesiáše doktora Havla ke svému píseckému příteli Adolfu Heydukovi. Rudolf nám na několika stranách představuje prostředí Encyklopedie, členy redakce i práci, kterou byl velmi nadšený. V Ottově slovníku naučném pracoval i Sovův kolega z univerzity F. X. Šalda. Je patrné, že se v knize o kritikovi zmiňuje:

„Nejmilejší z redakční družiny stali se mu kritik Vávra, literát Sviták a živý, poněkud bohémský chemik Chládek“ [58]

V té době, kdy spolu Šalda a Sova pracovali v Encyklopedii, Šalda již psal kritiky do některých moravských, posléze pražských časopisů. Je tedy pravděpodobné, že kritikem Vávrou má Sova na mysli F. X. Šaldu.

5. Vzpomínková korespondence s Antonínem Sovou

Díky spolupráci s Městským muzeem Antonína Sovy v Pacově, jsem měla možnost nahlédnout do korespondence místního rodáka. Dochované dopisy a pohlednice dosud nebyly publikovány, kromě korespondence Antonína Sovy a F. X. Šaldy, kterou v 70. letech minulého století publikoval Josef Zika.

Z velkého množství dopisů adresovaných pacovskému rodákovi, jsem vybrala pouze ty, které se mi zdály být čtenářsky zajímavé. Nejprve vám představím korespondenci, kterou zaslala počátkem 20. století Eliška Krásnohorská. Posléze se zaměřím korespondenci mezi Eduardem Krištůfkem, který je se spisovatelem spojen skrze Lukavec a prof. Františka Kubíka. Závěrem Vám představím rozmanitou korespondenci z let 1902 a 1904, týkající se především spisovatelské činnosti Antonína Sovy.

[58] SOVA, Antonín. Výpravy Chudých. Aventinum, Praha 1924, s. 222.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

5.1. Eliška Krásnohorská

V pacovském muzeu se dochovalo celkem pět korespondencí, mezi nimi jedna pohlednice, které zaslala Eliška Krásnohorská Antonínu Sovovi v rozmezí let 1915 – 1918. Mezi nezařazenými a nedatovanými dopisy jsem objevila rukopis Nerudovy básně ze sbírky *Zpěvy páteční*, kterou Sova opsal a zaslal Elišce Krásnohorské a Josefu Svatopluku Macharovi. Korespondence i pohlednice dosud nebyla publikována.

Dopisy se datují: 17. září 1915, 16. prosince 1915, 6. června 1916, 20. listopadu 1916, 23. prosince 1917 (pohlednici s podobenkou) a 31. března 1918 (poslední dopis). Muzeum vlastní pouze s dopisy ze Sovovi pozůstalosti.

V 60. letech daroval archiv hlavního města Prahy všechnu korespondenci na uložení do muzea v Pacově, kde se nachází dodnes. V 70. letech část korespondence mezi Antonínem Sovou a F. X. Šaldou, publikoval Josef Zika. Ostatní s významnými spisovateli, politiky i korespondence úřední zůstala dosud nepublikována. Poslední korespondenci darovala pacovskému muzeu koncem minulého století Marie Sovová.

Krásnohorská byla ztělesněním dobra, snažila se, aby její nejbližší okolí nebylo potrestáno buržoazní společností. V případě, že tomu tak bylo, všemožnými prostředky chtěla dát lidem možnost znovu se začlenit do života.

Již oslovení „slovutný pane“ znamená, že si Krásnohorská Sovy velmi vážila, ačkoliv ho znala pouze vzdáleně z literárního světa. Oslovení je důkazem velkého respektu. Stejně je laděný i celý dopis. Spisovatelka klade důraz na estetiku a detail, vybírá jemná slova, básnické obraty. Ačkoli se jedná pouze o korespondenci, je z ní patrná velká spisovatelská zkušenost.

Pozdější dopisy jsou psány v podobném duchu. Vždy bylo pro Krásnohorskou otázkou vkusu, vybrat vhodné oslovení adresáta, neméně důležité bylo poděkování za jeho přízeň, hlavně pokud se jednalo o korespondenci s mužem. Podle dopisu usuzuji, že pro ženy obecně bylo velkým potěšením získat dopis od muže, který ocenil ženu spisovatelku a důvěřoval ji natolik, že ji zaslal i své rukopisy.

Velmi důležitá byla i spisovatelská prestiž. Básníci či prozaici si vzájemně vyměňovali svá díla, kritizovali či chválili je, což je patrné právě v tomto dopise. Krásnohorská nejen, že hodnotí Sovův rukopis, ale svěřuje se, jak sama koncipuje verše.

Dochovaly se spolu s dopisy tři originální obálky, na kterých Krásnohorská klade důraz na správné oslovení adresáta, uvádí též Sovovo profesní zaměření.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Ačkoli jsou dopisy psány v období první světové války, velmi mě překvapuje, že o válečném svědectví mlčí. Jako by literatura nepocítila zamořené ovzduší. Spisovatelé si jemně, poetickými slovními obraty vyměňují navzájem své literární zkušenosti, vzdychají nad svými rukopisy a neduhy pokročilého stáří. Dle četby dochované korespondence usuzuji, že dopisů bylo víc. Vyplývá to jednak z toho, jak se změnil styl psaní Elišky Krásnohorské. Z počátku píše jednu zdvořilostní frázi za druhou, příliš tlačí na Sovovo ego, což básníkovi zřejmě velmi lichotilo. V době, kdy byl rozmrzen válečnými stavy a společenským vývojem, stála tu Krásnohorská jako spasitelka a Sova ji byl velmi nakloněn.

Zřejmě jí Sova děkoval za její přízeň a za četbu jeho rukopisů s vesměs pozitivními komentáři.

5.2. Eduard Krištůfek

Pacovské muzeum disponuje s řadou dosud nepublikovaných korespondencí, mezi nimiž se nachází korespondence Eduarda Krištůfka a Antonína Sovovy. Z lukavecké kroniky jsem se dozvěděla, že Eduard Krištůfek byl jedním ze zakladatelů Tělovýchovné jednoty Sokol, která v Lukavci začala působit od 16. 1. 1921. Stal se jejím jednatelem a od r. 1938 starostou jednoty. Též byl ředitelem tamní školy a těsně před druhou světovou válkou odchází do Pacova, kde přijímá funkci ředitele.

Jak je patrné z korespondence, rodina udržovala velmi vřelý vztah se spisovatelem. Což dokládá dopis z 12. 6. 1928, tedy měsíc předtím, než Antonín Sova umírá. V dopise rodina přeje spisovateli ke jmeninám a zároveň Eduard Krištůfek zasílá fotografii syna své švagrové.

Zejména důležitost přikládám dopisu, který zůstává bez datování. V něm nám Eduard Krištůfek nastiňuje několik historických faktů. Z korespondence je patrné, že pisatel se stává po odchodu Jana Sovy ředitelem obecní i měšťanské školy a rodina již nebydlí v Hříbku, ale přesídlila do přízemí lukaveckého zámku. Též autor dopisu poukazuje na nynější majitele panství, kterými byla rodina Breyova.

5.3. František Kubík

Jméno Františka Kubíka je spojeno s Pískem a Benešovem u Prahy, bohužel jsem se z odborných publikací nedozvěděla bližší poznatky, proto čtenářům představím pouze

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

základní informace, které jsem vyčetla z dochované korespondence. Je zřejmé, že pisatelův otec byl učitel, posléze ředitelem v Rožmitále pod Třemšínem a od roku 1900 působil v Písku, kde rodina třiadvacet let žila. Což dokládá korespondence z 1. dubna 1924. Je zřejmé, že se Antonín Sova s Františkem Kubíkem neseznámili na gymnáziu v Písku, jelikož Kubík se narodil r. 1878 a Sova maturoval na gymnáziu v roce 1885. V pohlednici z 19. září 1922 pisatel poukazuje na Jihočeskou živnostensko – průmyslovou a hospodářskou výstavu v Písku. Rodina opustila Písek v roce 1924, ale Kubík již dvacet let pobýval v Benešově u Prahy a do Prahy dojížděl.

V korespondenci z 1. dubna 1924 upozorňuje na návštěvu manželů Heydukových v Písku 7. června 1920. Adolf Heyduk působil jako učitel kreslení na písecké reálce, posléze několik let vyučoval i na gymnáziu. Svým rozsáhlým dílem se stal významnou osobností i pro začínající písecké básníky. Též Písek se stal pro spisovatele významným místem jeho inspirace. Právě toto město je spojeno s Měšťanskou besedou, která zde v roce 1857 vznikla.

Kubík v dopise z 28. října 1928 blahopřeje Sovovi k získání státní ceny. Státní cenu za literaturu získal spisovatel r. 1928.

5.4. Korespondence z let 1902 a 1904

Z období, o kterém budu psát, se dochovalo mnoho korespondence. Většina z nich se týká Sovových pracovních záležitostí, z nichž pouze dvě se dotýkají románů, o kterých ve své práci píšu. Ačkoliv Josef Zika publikoval dochovanou korespondenci mezi Františkem Xaverem Šaldou a Antonínem Sovovu, dovolila jsem jeden dopis otisknout, jelikož je pro mé závěry nezbytný. Dopis spisovatele a Františka Václava Krejčího je zajímavý z pohledu literární kritiky. Františka Kupku zmiňuji z toho důvodu, že ilustroval knihy některých Sovových děl.

5.4.1. František Xaver Šalda

F. X. Šalda spolu s F. V. Krejčím patří mezi nejvýznamnější osobnosti české literární kritiky z konce 19. století a počátku století nového. Sám Šalda je často považován za zakladatele české moderní kritiky. Jeho literární počátky však nebyly příliš jednoduché. V devadesátých letech neměl k dispozici žádný vlastní časopis, navíc byl finančně odkázán pouze na psaní kritik a recenzí. Přispíval do několika moravských časopisů, Niva či Literární

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

listy, které se jako jediné časopisy v Čechách i na Moravě věnovaly kritice. Studoval práva na pražské univerzitě, kde se seznámil se svým celoživotním přítelem Antonínem Sovou, oba studia nedokončili. Pracoval pro redakci Ottova slovníku naučného, kam psal hesla z české, anglické, německé, francouzské literatury a malířství. Byl spoluautorem manifestu české Moderny.

Během dlouhého literárně – kritického vývoje sledoval nejen české písemnictví, ale věnoval se i řadě významných světových autorů. Napsal eseje o Dantovi, Shakespearovi, Rimbaudovi, oslavoval Máchův kult a Boženu Němcovou. V knize *Duše a dílo* vytvořil rozsáhlý seznam českých i světových umělců, bezprostředně spojených s romantismem.

Od roku 1925 začal vydávat časopis *Tvorba*, věnující se literární kritice a umění. Po Šaldově smrti, v roce 1937, časopis převzal Julius Fučík. Mezi léty 1928 – 1937 publikoval *Šaldův zápisník*, obsahující eseje a kritiky.

Nové století znamenalo Šaldovu kritiku výtvarnou a divadelní a od vzniku ČSR zabývá společensko – politickými otázkami. Brojil proti všemu, co bylo v rozporu s jeho ideály – demokracií a humanismem. Stejně jako Antonín Sova byl známý především svou poezií i Šaldova tvorba básnická, prozaická a dramatická zůstávala ve stínu jeho tvorby literárně kritické.

Pozornost věnoval zejména umění, které mu bylo po celý jeho život velkou inspirací. Své kritiky směřoval na literární skupiny a směry i na jednotlivce. Odmítavě přijímal realismus – naturalismus, dekadenci i symbolismus. Naopak zastával syntetismus, jako směr slučující protikladné slohové principy. Byl velký zastánce teorie, že umění má vyplývat ze života, nikoli z ideologie.

Celoživotní přátelství Antonína Sovy a F. X. Šaldy má svůj počátek na studiích v Praze. Později spolu oba mladí muži pracovali v Ottově slovníku naučném. Jako zaměstnanec Městské knihovny v Praze a posléze její ředitel, Sova měl velmi často k dispozici knihy, které Šaldovi posloužily v jeho literární činnosti. V Městském muzeu Antonína Sovy v Pacově se dochovala velká část korespondence, kterou Šalda zaslal spisovateli. Z dopisů je patrné, jaké mezi nimi bylo po celý život velké přátelství.

Několik vět bych ráda věnovala dopisu z 4. 1. 1904, ve kterém Šalda velmi krásným tónem pochvaluje Výpravy chudých a zároveň v dopise přikládá svůj vlastní pohled na vzniklý román. Sovovi se kritik omlouvá, že již nemohl zařadit tento román do své studie do *Slovníku o románě*. Velice mě zaráží, že ačkoliv v tomto dopise Sovovi přátelsky přitakává, posléze při příležitosti Sovových 40. narozenin Šalda o Sovovi – prozaikovi – pochybuje.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Druhý dopis je datován 6. 12. 1912, ve kterém Šalda prosí Sovu o zapůjčení knih. Tento dopis dokládá vznik Šaldovy knihy *Duše a dílo.* Velice mě potěšilo, že ačkoliv pro Sovu nebyla kritika vždy příjemná, ale od svého přítele ji přijímal. Tento dopis je svědkem velmi pevného vztahu mezi oběma spisovateli a jejich vzájemná pomoc a opora v pracovních záležitostech.

5.4.2. František Václav Krejčí

Stejně jako Šalda, i F. V. Krejčí patřil mezi významné kritiky českého písemnictví. Původně učiteli z České Třebové, umožnila generace let devadesátých věnovat se literární kritice jako samostatnému povolání. Krátce byl redaktorem Českých novin, přispíval do Naší doby, posléze získal zaměstnání u pražských novin a od roku 1892 začal pracovat v Rozhledech. Byl jedním ze signatářů manifestu české Moderny. Teprve v roce 1897 zakotvil v deníku Právo lidu. Stejně jako Šalda i Krejčí byl znám především jako vynikající český literární, divadelní i hudební kritik, který se formoval v generaci devadesátých let. Mimo své hlavní povolání se věnoval literární historii, psal romány, eseje, cestopisy, dramata, překládal z němčiny, francouzštiny a švédštiny.

Mezi jeho stěžejní díla patři monografie o významných osobnostech českého písemnictví a romány *U protinožců*, *Zlatá hvězda*. Poslední prací již skoro slepého Krejčího jsou dvousvazkové *Paměti z konce století*. Dílo nebylo nikdy kompletně otištěno.

Korespondence, se kterou jsem pracovala byla napsána 17. 9. 1902. V ní se velmi ostře vyhrocuje spor mezi Krejčím a Sovou, týkající se Ivova románu a článku, který vydala redakce Máje. Zřejmě jejich článek napadal Rozhledy, které publikovaly sloupek o Máji a Mrštníkovi. Bohužel dopis se z tohoto roku dochoval pouze jeden, nemohu tedy sdělit, čeho přesně se spor týkal a jaké bylo jeho rozuzlení.

Zejména důležité pro nás je vyjádření Krejčího v dopise ze 17. 9. 1902, že Ivův román je *„dílem mladého umění.“* Je patrné, že kritik si nebral žádné servítky a román ostře kritizoval. V jedné věci se s Krejčím ztotožňuji, Ivův román není dílo ještě tak dokonalé, jako později Výpravy chudých. Literární kritika zcela jistě očekávala, že Sova jako dokonalý básník, bude i dokonalým prozaikem. V tomto směru možná spisovatel zklamal. Ale podle ostrého tónu si myslím, že v dopise bude něco mnohem víc než jen spor dvou redakcí.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

5.4.3. František Kupka

František Kupka byl český malíř, grafik a ilustrátor, jeden ze zakladatelů moderního abstraktního malířství. Díky jeho lásce k hudbě dal vzniknout novému výtvarnému směru – orfismu, přibližující výtvarné umění i jiným uměleckým sférám, např. hudba, poezie. Zejména ilustrátorská činnost mu přinesla ohlas v české i světové grafické tvorbě.

Studoval na malířské akademii v Praze, poté odešel do Vídně a usídlil se v Paříži, kde se živil jako malíř a karikaturista. V roce 1914 odešel na frontu, ale kvůli zranění byl nucen vrátit se zpět domů. Byl vyznamenán Řádem důstojníka Čestné legie a v armádě získal hodnost kapitána. Organizoval též československé legie ve Francii. V Paříži zakládá Českou kolonii, později je zvolen jejím předsedou. Po válce se stává profesorem pražské Akademie, přednáší i v Paříži.

Kupkovo dílo prošlo řadou uměleckých tendencí, od realismu, symbolismu, postimpresionismu po abstrakci. Zejména vrcholné období jeho tvorby představuje tzv. čistá abstrakce.

Celkem se dochovalo 7 dopisů, které zaslal František Kupka Antonínu Sovovi v roce 1902. Většina korespondence se týká ilustrací k Ivově románu, který byl vydán v nakladatelství Hejdy a Tučka v roce 1902. Korespondence datovaná 5. 5. 1902 odkazuje na nově vzniklé dílo Antonína Sovy – Ballady. Dopis z 28. 7. 1902 se týká Kupkova sympatizování s dělnickou stranou, která v témže roce připravovala první Dělnickou výstavu v Praze. Sám Kupka měl na výstavě zvláštní oddělení zachycující jeho současnou malířskou tvorbu.

Závěr

Antonín Sova odešel, ale velký mistr zůstal. Zanechal nám kus života, své vzpomínky na rodný kraj, v řadách básnických a prozaických dílech. Je ještě mnoho věcí, které o něm nebyly napsány, a které ve své práci bohužel nemohu zachytit.

Antonín Sova ve svém kraji strávil tělem i duší celý svůj život. Pacov se mu stal místem narození a zde také naposledy vydechl. Za velké letní bouře se s velkým spisovatelem rozloučil nejen jeho lid, ale také příroda, kterou tolik miloval.

Zanechal pro příští generace nádherné básnické sbírky a neméně krásné prózy. A my chceme budoucím generacím předat ta vyprávění, která jsme zaslechli z úst pamětníků. Proto

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

se zrodila myšlenka natočit dokumentární film o slavném rodákovi, který by zachycoval jeho dílo a život spjatý s Pacovem a jeho blízkým okolím. Za pomoci mnoha lidí se myšlenka uskutečnila a při příležitosti osmdesáti let od úmrtí Antonína Sovy v roce 2008, byl film s názvem *„Kruh se uzavírá“* promítán. Režisér a scénárista Tomáš Váňa, spolu se svým týmem a čtyřmi významnými osobami, které svým obdivem k pacovskému rodákovi – literárním historikem Jiřím Brabcem, básníkem I. M. Jirousem, bohemistou a překladatelem na univerzitě Sorbonne Xavierem Galmichem a ředitelem Městského muzea Antonína Sovy Vlastimilem Simotou – přispěli ke vzniku jedinečného dokumentu o Antonínu Sovovi.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Příloha I – Pečet F. X. Šaldy

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Příloha II – Obálky

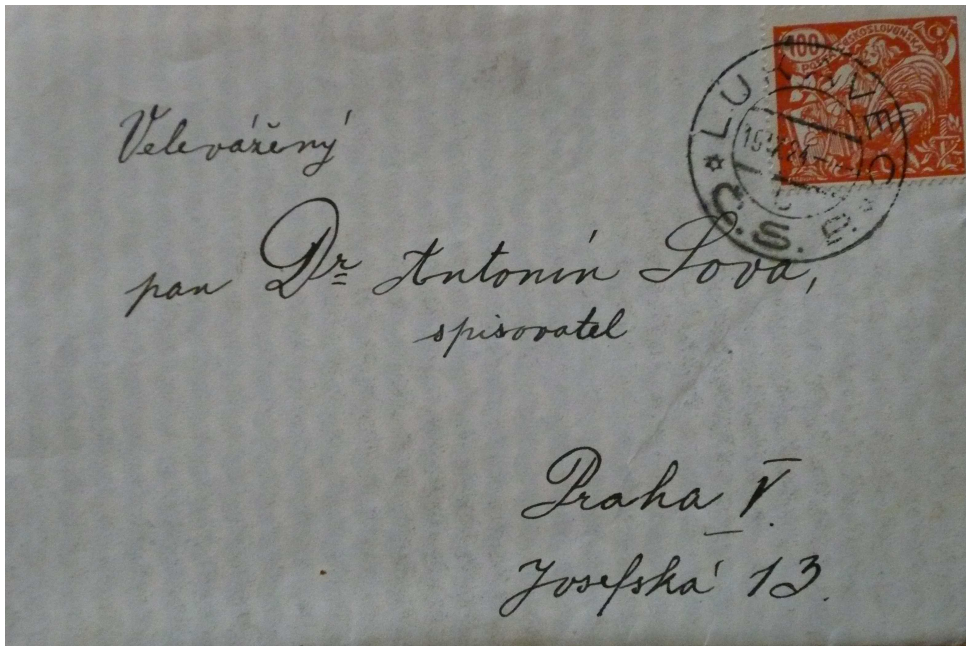

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Příloha III - Korespondence Elišky Krásnohorské

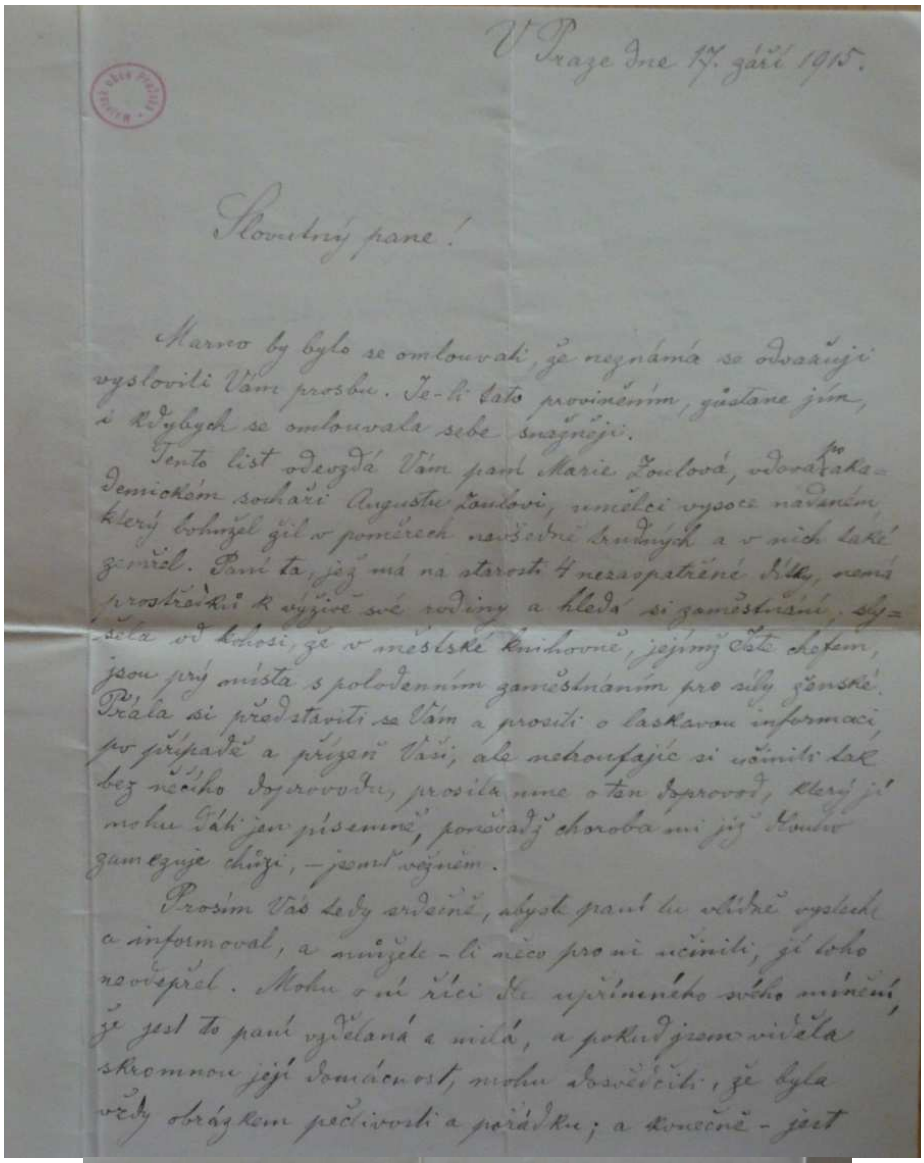

V Praze dne 17. září 1915.

Slovutný pane!

Marno by bylo se omlouvati, že neznámá se odvažuji vysloviti Vám prosbu. Je-li tato proviněním, zůstane jím, i kdybych se omlouvala sebe snažněji.

Tento list odevzdá Vám paní Marie Zoulová, vdova po akademickém sochaři Augustu Zoulovi, umělci vysoce nadaném, který bohužel žil v poměrech nevšedně trudných a v nich také zemřel. Paní ta, jež má na starosti 4 nezaopatřené dítky, nemá prostředků k výživě své rodiny a hledá si zaměstnání, slyšela od kohosi, že v městské knihovně, jejímž čte chefem, jsou prý místa s polodenním zaměstnáním pro síly ženské. Přála si představiti se Vám a prositi o laskavou informaci, po případě a přízeň Vaši, ale netroufajíc si učiniti tak bez něčího doprovodu, prosila mne o ten doprovod, který jí mohu dáti jen písemně, poněvadž choroba mi již dlouho zamezuje chůzi, — jsem vězněm.

Prosím Vás tedy srdečně, abyste paní tu vlídně vyslechl a informoval, a můžete-li něco pro ni učiniti, jí toho neodepřel. Mohu o ní říci dle upřímného svého mínění, že jest to paní vzdělaná a milá, a pokud jsem viděla skromnou její domácnost, mohu dosvědčiti, že byla vždy obrázkem pečlivosti a pořádku; a konečně — jest to matka o své děti s největší láskou pečující — matka nešťastná a osamocená.

Berouc na sebe snad zdání dotěrnosti, prosím vřele za Vaše prominutí, a kladu si za mimořádné potěšení moci Vás ujistiti, že prosebnice, jež Vás těmito řádky obtěžuje, jest ode dávna a vždy

Vám, slovutný pane,

hluboce oddaná ctitelka

E. Krásnohorská.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Příloha IV – Pohlednice s podobenkou Elišky Krásnohorské

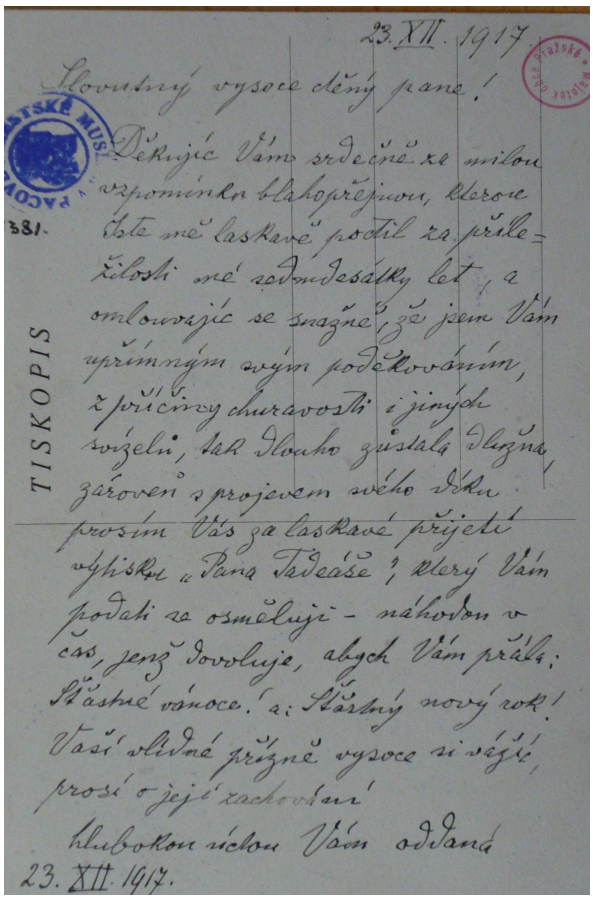

23. XII. 1917.

Slovutný vysoce ctěný pane!

Děkujíc Vám srdečně za milou vzpomínku blahopřejnou, kterou jste mě laskavě poctil za příležitosti mé sedmdesátky let, a omlouvajíc se snažně, že jsem Vám upřímným svým poděkováním, z příčiny churavosti i jiných svízelů, tak dlouho zůstala dlužna, zároveň s projevem svého díku prosím Vás za laskavé přijetí výtisku „Pana Tadeáše", který Vám podati se osměluji – náhodou v čas, jenž dovoluje, abych Vám přála: Šťastné vánoce! a: Šťastný nový rok! Vaší vlídné přízně vysoce si vážíc, prosí o její zachování

hlubokou úctou Vám oddaná

23. XII. 1917.

TISKOPIS

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Příloha V – Dopis z Lukavce č. 1

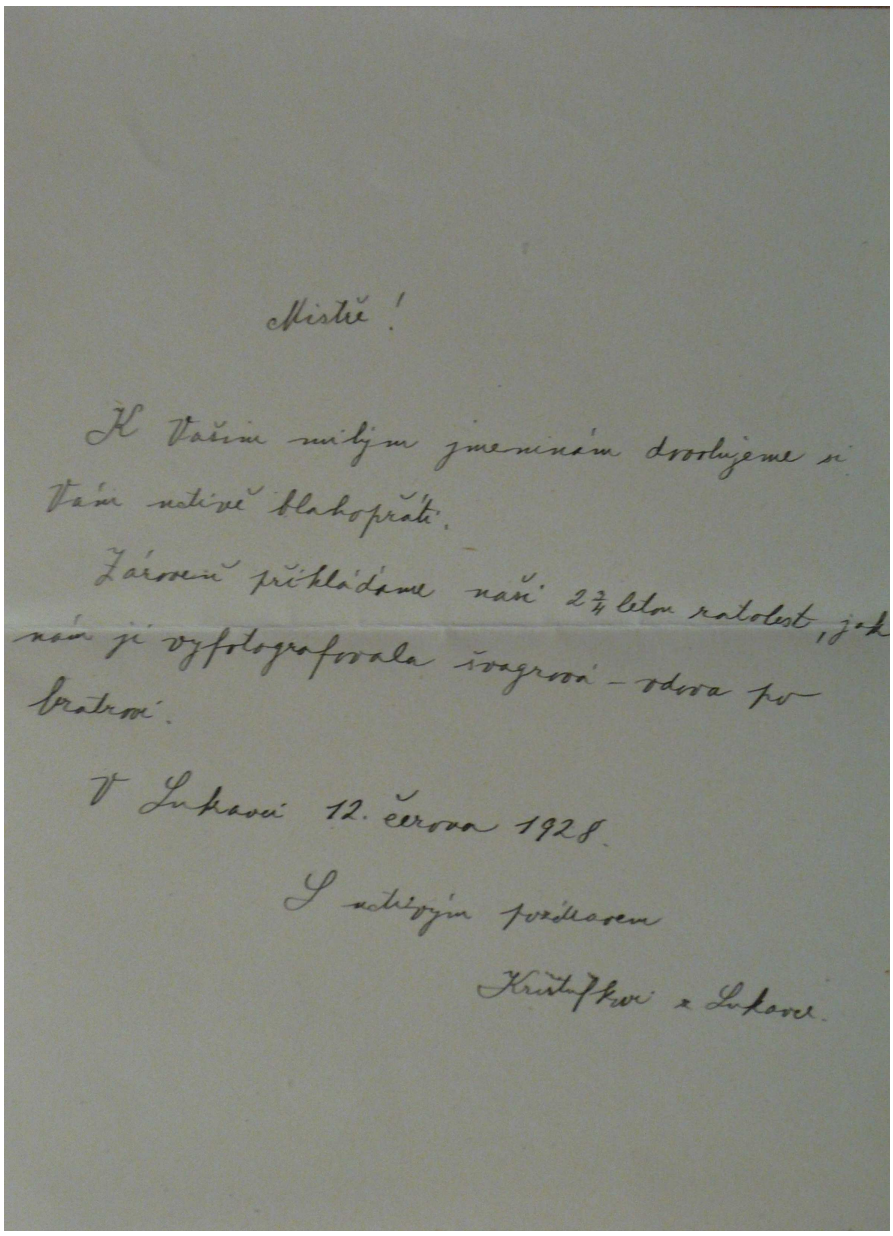

Mistře!

K Vašim milým jmeninám dovolujeme si Vám uctivě blahopřáti.

Zároveň přikládáme naši 2¾ letou ratolest, jak nám ji vyfotografovala švagrová – vdova po bratrovi.

V Lukavci 12. června 1928.

S uctivým pozdravem

Křišťufkovi z Lukavce.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Příloha VI – Dopis z Lukavce č. 2

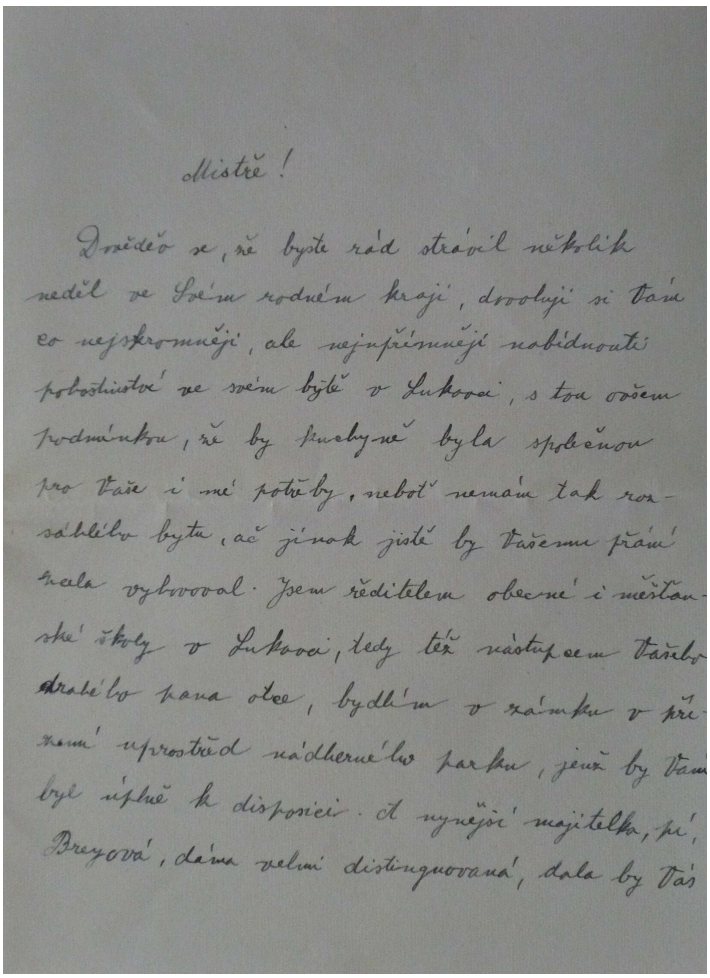

Mistře!

Dověděv se, že byste rád strávil několik neděl ve Svém rodném kraji, dovoluji si Vám co nejskromněji, ale nejupřímněji nabídnouti pohostinství ve svém bytě v Lukavci, s tou ovšem podmínkou, že by kuchyně byla společnou pro Vaše i mé potřeby, neboť nemám tak rozsáhlého bytu, ač jinak jistě by Vašemu přání zcela vyhovoval. Jsem ředitelem obecné i měšťanské školy v Lukavci, tedy též nástupcem Vašeho drahého pana otce, bydlím v zámku v přízemí uprostřed nádherného parku, jenž by Vám byl úplně k disposici. A nynější majitelka, pí, Breyová, dáma velmi distinguovaná, dala by Vás sem i sp. synem a hospodyní dovézti z Prahy autem, takže by doprava sem byla pro Vás co nejpohodlnější. Sám jsem bezdětný, takže byste nebyl nijak vyrušován.

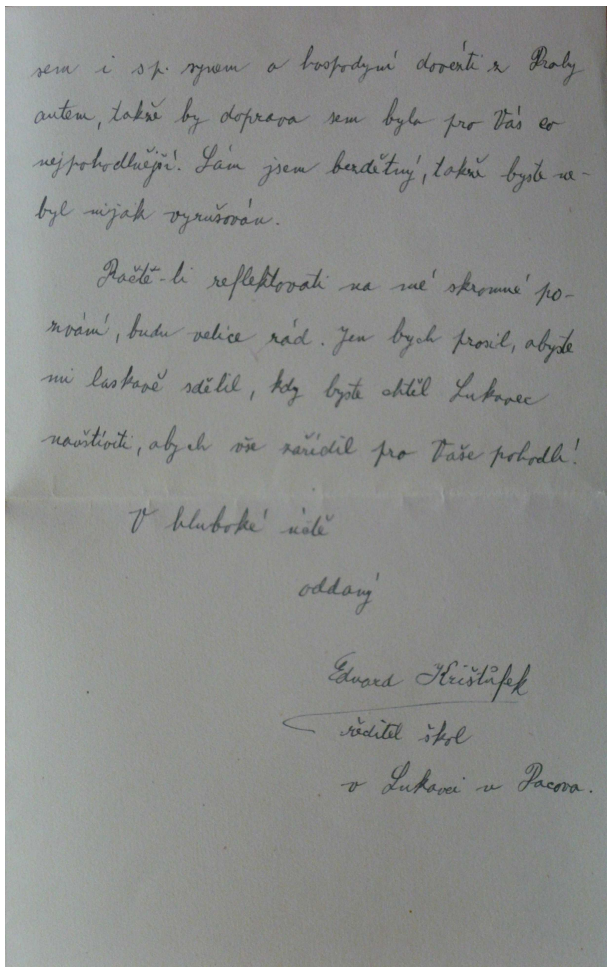

Račtě-li reflektovati na mé skromné pozvání, budu velice rád. Jen bych prosil, abyste mi laskavě sdělil, kdy byste chtěl Lukavec navštíviti, abych vše zařídil pro Vaše pohodlí!

V hluboké úctě

oddaný

Edvard Křišťůfek
ředitel škol
v Lukavci u Pacova.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Příloha VII – Pohlednice Františka Kubíka

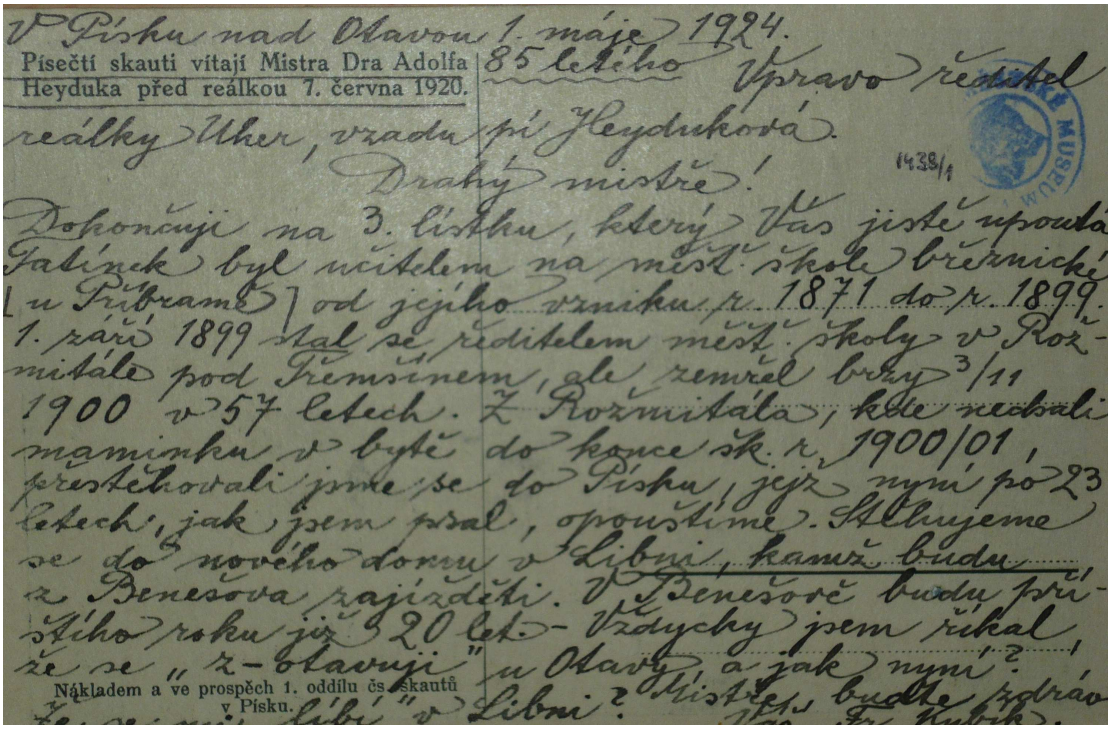

V Písku nad Otavou 1. máje 1924.

Písečtí skauti vítají Mistra Dra Adolfa Heyduka před reálkou 7. června 1920.

85 letého

Vpravo ředitel reálky Uher, vzadu pí Heyduková.

1438/1

Drahý mistře!

Dokončuji na 3. lístku, který Vás jistě upoutá. Tatínek byl učitelem na měšť. škole březnické [u Příbramě] od jejího vzniku r. 1871 do r. 1899. 1. září 1899 stal se ředitelem měšť. školy v Rožmitále pod Třemšínem, ale zemřel brzy 3/11 1900 v 57 letech. Z Rožmitála, kde nechali maminku v bytě do konce šk. r. 1900/01, přestěhovali jsme se do Písku, jejž nyní po 23 letech, jak jsem psal, opouštíme. Stěhujeme se do nového domu v Libni, kamž budu z Benešova zajížděti. V Benešově budu příštího roku již 20 let. – Vždycky jsem říkal, že se „z-otavuji" u Otavy, a jak nyní? Mistře, budte zdráv

Nákladem a ve prospěch 1. oddílu čs. skautů v Písku.

Že se mi „líbí" v Libni? Váš Fr. Kubík.

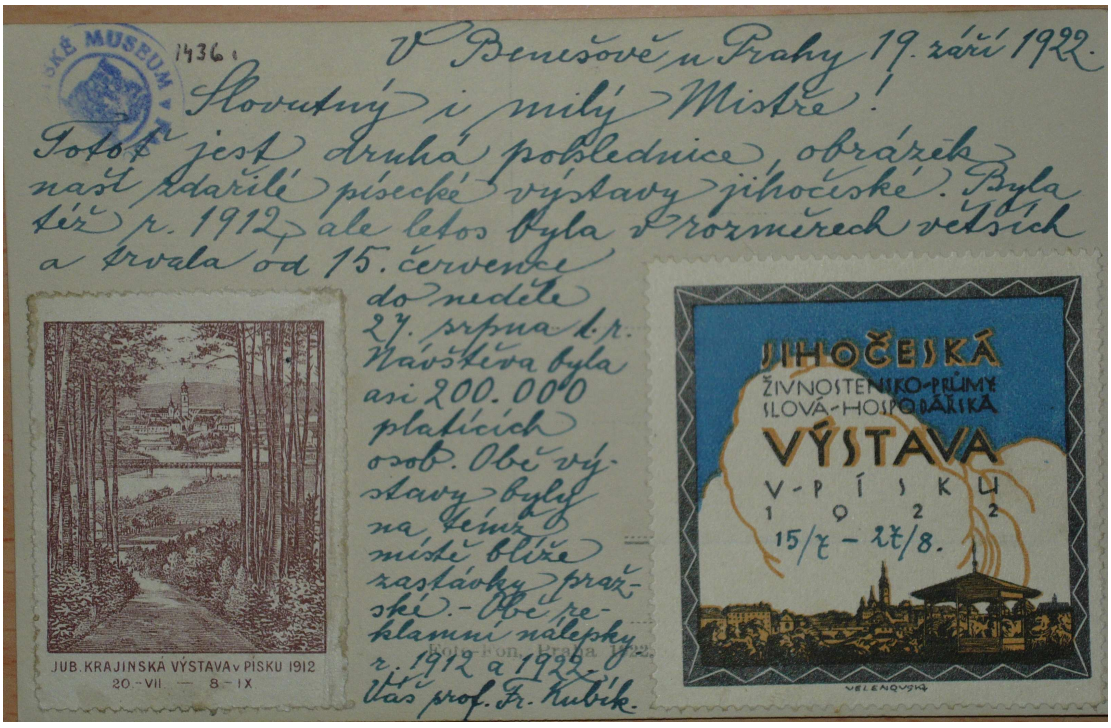

1436.

V Benešově u Prahy 19. září 1922.

Slovutný i milý Mistře!

Totoť jest druhá pohlednice, obrázek naší zdařilé písecké výstavy jihočeské. Byla též r. 1912, ale letos byla v rozměrech větších a trvala od 15. července do neděle 27. srpna t. r. Návštěva byla asi 200.000 platících osob. Obě výstavy byly na témž místě blíže zastávky pražské. – Obě reklamní nálepky r. 1912 a 1922.

Váš prof. Fr. Kubík.

JUB. KRAJINSKÁ VÝSTAVA v PÍSKU 1912
20.-VII. — 8.-IX.

JIHOČESKÁ ŽIVNOSTENSKO-PRŮMYSLOVÁ-HOSPODÁŘSKÁ VÝSTAVA V PÍSKU 1922
15/7 – 27/8.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

František Kubík s rodinou

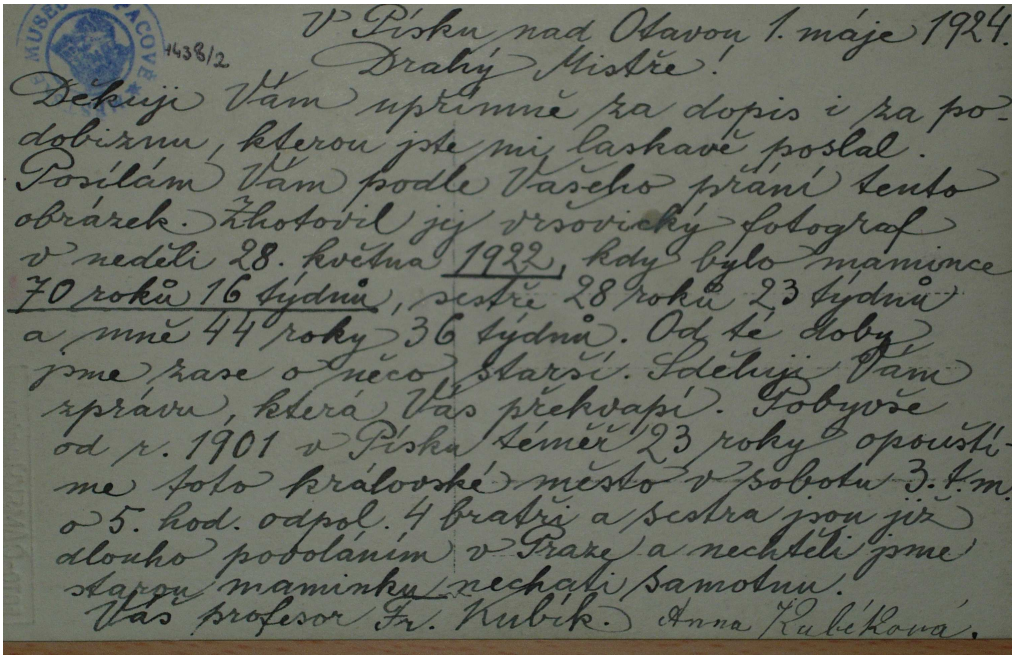

V Písku nad Otavou 1. máje 1924.

Drahý Mistře!

Děkuji Vám upřímně za dopis i za podobizny, kterou jste mi laskavě poslal. Posílám Vám podle Vašeho přání tento obrázek. Zhotovil jej vršovický fotograf v neděli 28. května 1922, kdy bylo mamince 70 roků 16 týdnů, sestře 28 roků 23 týdnů a mně 44 roky 36 týdnů. Od té doby jsme zase o něco starší. Sdělují Vám zprávu, která Vás překvapí. Pobyvše od r. 1901 v Písku téměř 23 roky opouštíme toto královské město v sobotu 3. t. m. o 5. hod. odpol. 4 bratří a sestra jsou již dlouho pobolánim v Praze a nechtěli jsme stárou maminku nechati samotnu.

Váš profesor Fr. Kubík. Anna Kubíková.

Příloha VIII – Korespondence Františka Xavera Šaldy

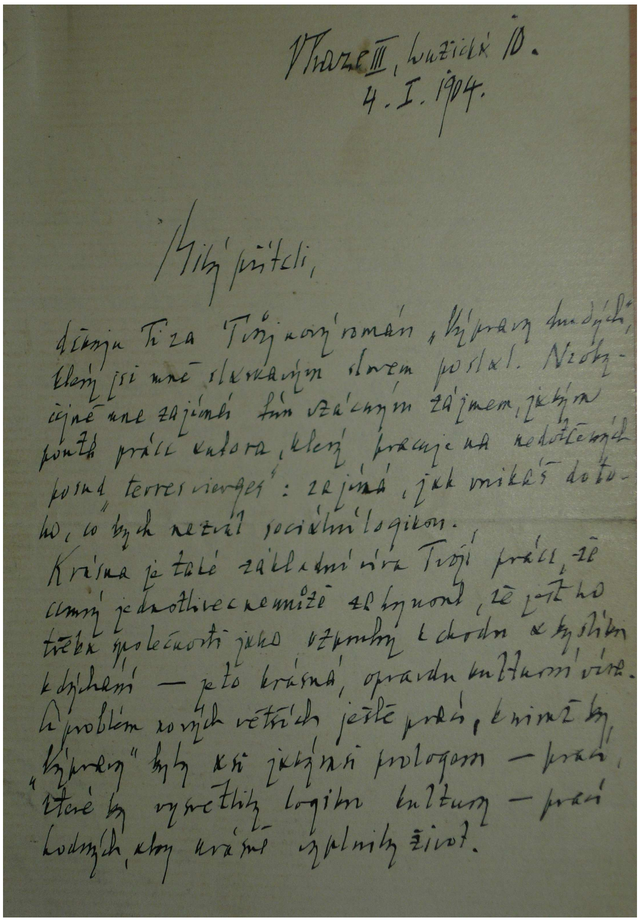

V Praze III, Lužická 10.
4. I. 1904.

Milý příteli,

děkuji Ti za Tvůj nový román „Výpravy [illegible]“, který jsi mně s laskavým slovem poslal. Neobyčejně mne zajímá s tím vzácným zájmem, jakým poutá práce autora, který pracuje na nedotčených posud „terres vierges“: zajímá, jak vnikáš do toho, co bych nazval sociální logikou.

Krásná je také základní víra Tvojí práce, že cenný jednotlivec nemůže zahynout, že jest ho třeba společnosti jako vzduchu a kyslíku k dýchání — je to krásná, opravdu kulturní víra. A problém nových větších ještě prací, k nimž by „Výpravy“ byly asi jakýmsi prologem — prací, které by vysvětlily logiku kultury — prací lidských, aby krásně vyplnily život.

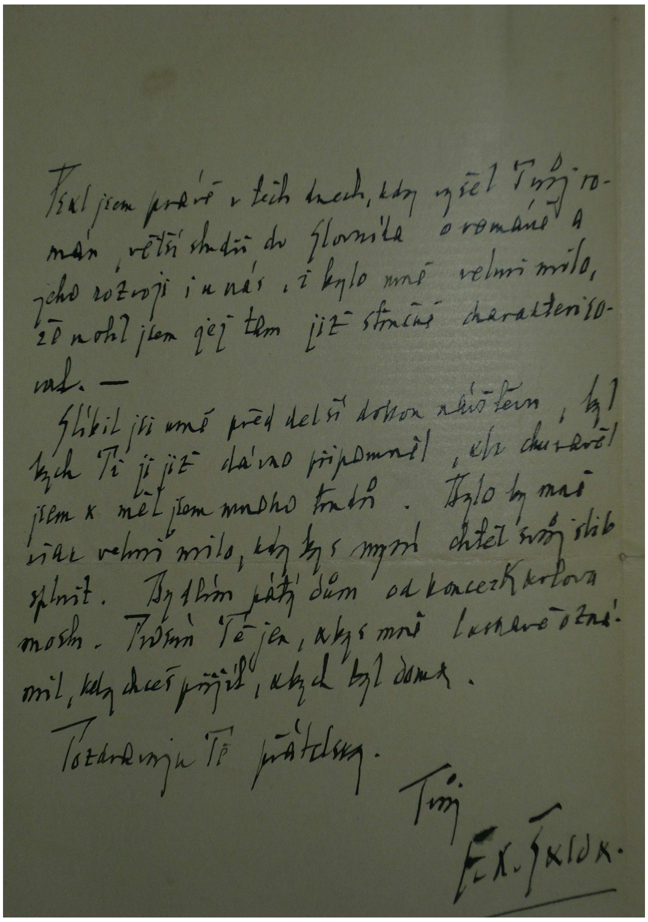

Četl jsem právě v těch dnech, kdy vyšel Tvůj román, větší studii do Slovníka o románě a jeho rozvoji i u nás, i bylo mně velmi milo, že mohl jsem jej tam již stručně charakterisovat. —

Slíbil jsi mně před delší dobou návštěvu, byl bych Ti ji již dávno připomněl, ale churavěl jsem a měl jsem mnoho trudů. Bylo by mně však velmi milo, kdybys nyní chtěl svůj slib splnit. Bydlím pátý dům od konce Karlova mostu. Prosím Tě jen, abys mně laskavě oznámil, kdy chceš přijíti, abych byl doma.

Pozdravuje Tě přátelsky.

Tvůj

F. X. Šalda.

Příloha IX – Korespondence Františka Václava Krejčího

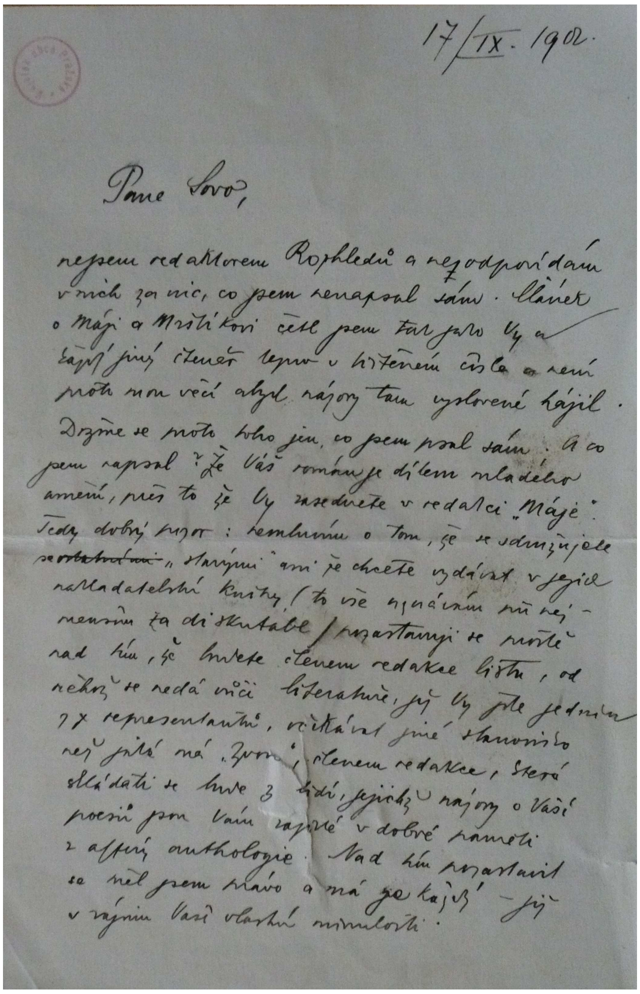

17/IX. 1902.

Pane Sovo,

nejsem redaktorem Rozhledů a nezodpovídám v nich za nic, co jsem nenapsal sám. Článek o Máji a Mrštíkovi četl jsem tak jako Vy a každý jiný čtenář teprve v tištěném čísle a není proto mou věcí abych názory tam vyslovené hájil. Držme se proto toho jen, co jsem psal sám. A co jsem napsal? Že Váš román je dílem mladého umění, přes to že Vy zasedáte v redakci „Máje". Tedy dobrý rozpor: nemluvím o tom, že se sdružujete s ~~[illegible]~~ „starými" ani že chcete vydávat v jejich nakladatelství knihy (to vše uznávám při nejmenším za diskutabel) pozastavuji se toliko nad tím, že budete členem redakce listu, od něhož se nedá vůči literatuře, jíž Vy jste jedním z representantů, očekávat jiné stanovisko než jaké má „Zvon", členem redakce, která skládati se bude z lidí, jejichž názory o Vaší poesii jsou Vám zajisté v dobré paměti z aféry anthologie. Nad tím pozastavit se měl jsem právo a má je každý – již v zájmu Vaší vlastní minulosti.

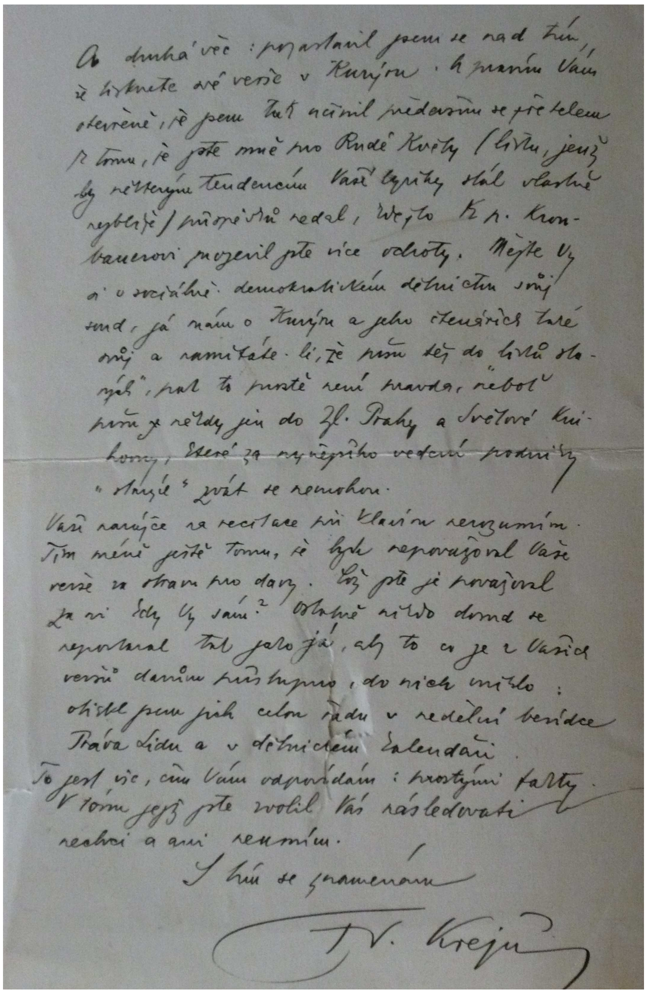

A druhá věc: pozastavil jsem se nad tím, že tisknete své verše v Kuryru. Přiznávám Vám otevřeně, že jsem tak učinil především se zřetelem k tomu, že jste mně pro Rudé Květy (listu, jenž by některým tendencím Vaší lyriky stál vlastně nejblíže) příspěvků nedal, kdežto Kr. Kronbauerovi projevil jste více ochoty. Mějte Vy si o sociálně demokratickém dělnictvu svůj soud, já mám o Kuryru a jeho čtenářích také svůj a namítáte-li, že píšu též do listů „slavných", pak to prostě není pravda, neboť píšu z nich jen do Zl. Prahy a Světové Knihovny, které za nynějšího vedení podmínky „slavné" zvát se nemohou.

Vaší narážce na recitace při Klacíru nerozumím. Tím méně ještě tomu, že bych nepovažoval Vaše verše za stravu pro davy. Což jste je považoval za ni kdy Vy sám? Otázka nikdo dosud se nepostaral tak jako já, aby to co je z Vašich veršů davům přístupno, do nich vniklo: otiskl jsem jich celou řadu v nedělní besídce Práva Lidu a v dělnickém kalendáři.

To jest vše, čím Vám odpovídám: prostými fakty. V tónu jejž jste zvolil Vás následovati v reakci ani nemíním.

S úctou se znamenám

F. V. Krejčí

Příloha X – Korespondence Františka Kupky

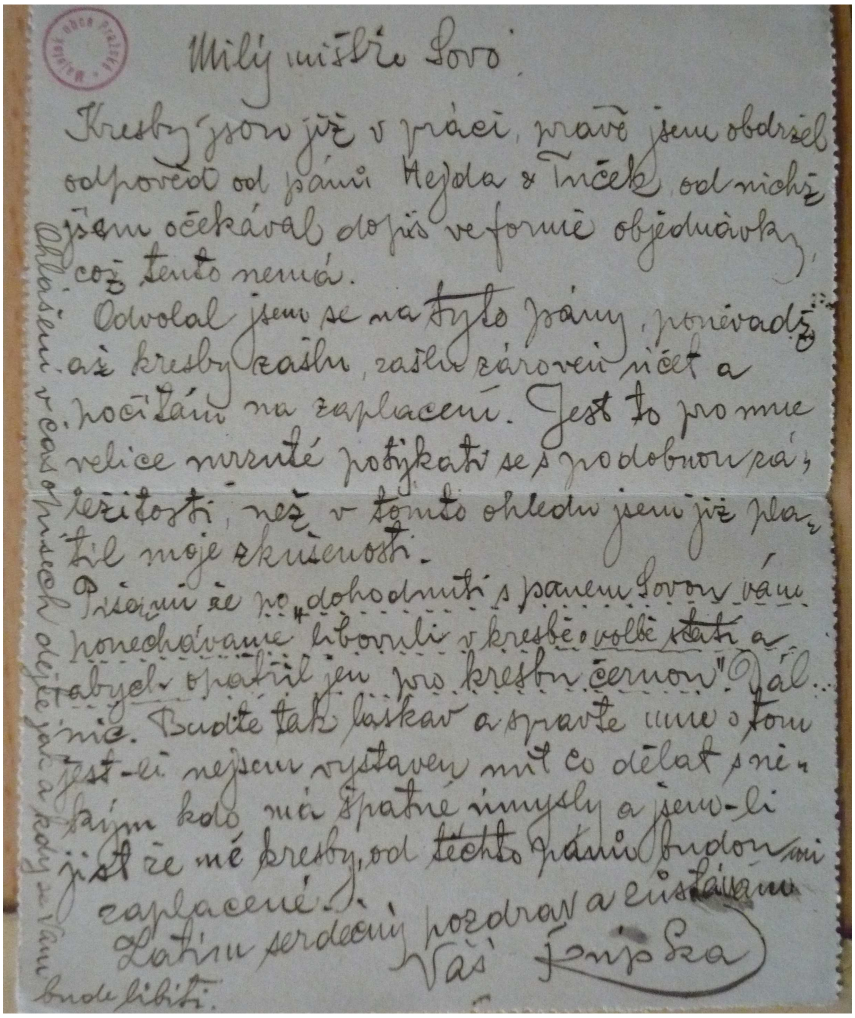

Milý mistře Sovo!

Kresby jsou již v práci, právě jsem obdržel odpověď od pánů Hejda & Tuček, od nichž jsem očekával dopis ve formě objednávky, což tento nemá.

Odvolal jsem se na tyto pány, poněvadž až kresby zašlu, zašlu zároveň účet a počítám na zaplacení. Jest to pro mne velice mrzuté potýkati se s podobnou záležitostí, než v tomto ohledu jsem již platil moje zkušenosti.

Píšou mi že po „dohodnutí s panem Sovou vám ponecháváme libovůli v kresbě a volbě státi a abych opatřil jen pro kresbu černou“. Ját nic. Buďte tak laskav a spravte mne o tom jest-li nejsem vystaven mít co dělat s nečasým kdo má špatné úmysly a jsem-li jist že mé kresby od těchto pánů budou mi zaplacené.

Zatím srdečný pozdrav a čustávám

Váš Kupka

Ohlášení v časopisech objeví se jak a kdy se Vám bude líbiti.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura:

SOVA, Antonín. Ivův román. Aventinum, Praha 1926.

SOVA, Antonín. Theodoru Mommsenovi. Nakladatelství Hejda a Tuček, Praha.

SOVA, Antonín. Výpravy chudých. Aventinum, Praha 1924.

SOVA, Antonín. Výpravy chudých. Z kroniky osamělého studenta. Praha, Československý spisovatel, Praha 1960.

SOVA, Antonín. Zlomená duše. Nakladatelství Hejdy a Tučka, Praha 1928.

Sekundární literatura:

BRABEC, Jiří. Doslov. In: Antonín Sova. Ivův román. Československý spisovatel, Praha 1961.

DĚJINY ČESKÉ LITERATURY III. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1961.

FIKAR, Ladislav. Antonínu Sovovi. Kytka z polního kvítí z Pacova. Havlíčkův Brod 1958.

FUČÍK, Julius. Soucit a vzdor Antonína Sovy. In: Julius, Fučík. Stati o literatuře.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Slohové proměny Antonína Sovy. Od Kasty živořící po Výpravy chudých. In: Román mezi modernami. Československý spisovatel, Praha 1988.

KARPATSKÝ, Dušan. Malý labyrint literatury. Albatros, Praha 2001. ISBN 80-00-00972-2.

KLÁŠTERSKÝ, Antonín. Vzpomínky a portrety. Fr. Borový, Praha 1934.

LEHÁR, Jan – STICH, Alexander - JANÁČKOVÁ, Jaroslava – Holý, Jiří. Česká literatura od počátku k dnešku. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2006. ISBN 80-7106-308-8.

LEXIKON ČESKÉ LITERATURY 4/I S- T. Osobnosti, díla, instituce. Heslo Antonín Sova. Akademie věd České republiky. Ústav pro českou literaturu, v.v.i. Zpracoval autorský a redakční kolektiv, vedoucí redaktor Paeddr.. Luboš Merhaut, Csc. Academia, 2008.

MEDEK, Rudolf.: Dva hlasy: Březina, Sova. Praha, 1921.

NOVÁK, Arne. Památce Antonína Sovy. Tiskem E. Šprongla v Pelhřimově, Pacov 1934.

NOVÁK, Arne. Dějiny českého písemnictví. Sfinx, Praha 1946. Str. 246 – 249.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

OPOČENSKÝ, Gustav. Robert. Antonín Sova – básnický profil Antonína Sovy. Nakladatelství Karla Ločáka v Praze, 1908.

PÍŠA, Antonín Matěj. Doslov. In: Antonín, Sova. Výpravy chudých. Československý spisovatel, Praha.

ŠALDA, František Xaver. Antonín Sova. Essay. Aventinum, Praha 1924.

ŠALDA, František Xaver. Antonín Sova. In: František Xaver Šalda. Kritické projevy 5. 1901-1904. Melantrich Praha, 1951.

ŠALDA, František Xaver. Problém malého národa. O české literatuře a umění. In: František Xaver Šalda. Kritické projevy 5. 1901 – 1904. Melantrich Praha, 1951.

ŠOLLE, Zdeněk. Dělnické hnutí v českých zemích koncem minulého století. Rovnost, Praha, 1951.

ZIKA, Josef. – BRABEC, Jiří. Antonín Sova. Československý spisovatel, Praha 1953.

ZIKA, Josef. (ed.). Dopisy/ František Xaver Šalda a Antonín Sova. Praha 1953.

ZVĚŘINA, Ladislav Narcis. Antonín Sova. Studie jeho básnického vývoje. Nakladatelství Hejda a Tuček, Praha 1918.

DOBEŠ, Karel. Prózy Antonína Sovy. In: A, Sova. Zaniklý domov. Krajské nakladatelství Havlíčkův Brod, 1960.

Časopisecké studie:

DYK, Viktor. Výpravy chudých. Přehled 2, 1903/1904, s. 98 – 100.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Proměny vypravěče v lyrizovaném románu na počátku 20. století. Česká literatura, 1988, s. 446.

KARÁSEK, Jiří. Ivův román. Moderní revue, sv. 13, 1902, s. 386 – 388.
Sova, Antonín. K novému vydání Ivova románu. Rozpravy Aventina 2, 1926/1927, číslo 2, s. 17 – 18.

NOVÁK, Arne. Antonín Sova. Ivův román. Lumír 30, 1901 – 1902, číslo 20, s. 240.

NOVÁK, Arne. Antonín Sova. Lumír 60, 1933/1934, číslo 5, s. 290 – 292.

PLAČEK, P. Z mého kraje 33, číslo 9, září 2008, s. 13. (přetisk z roku 1945)

ŠTĚPÁNKOVÁ, Julie. K prozaickému dílu Antonína Sovy. Česká literatura 32, 1984.

SOVA, Antonín. Povídky a menší črty – Ivův román – Výpravy chudých. Naše doba 11, 1903/1904, s. 312 – 317.

SOVA, Antonín. K novému vydání Ivova románu. Rozpravy Aventina 2, 1926 – 1927, číslo 2.

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Archivní prameny

Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, korespondence Elišky krásnohorské z 17. září 1915.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, pohlednice s podobenkou Elišky Krásnohorské z 23. prosince 1917.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, pečet F. X. Šaldy.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, obálky.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, korespondence Eduarda Krištůfka z 12. června 1928.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, korespondence Eduarda Krištůfka bez datace.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, pohlednice Františka Kubíka z 1. máje 1924; 19. září 1922; fotografie rodiny
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, korespondence Františka Xavera Šaldy z 4. ledna 1904.
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, korespondence Františka Kupky bez datace
Městské muzeum Antonína Sovy, Antonín Sova, korespondence Františka Václava Krejčího z 17. září 1902.

Prameny v elektronické podobě:

http://www.hrady.cz/index.php?OID=3399 [online] [cit. 20.5.2009]

PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-Xchange Click to buy NOW! www.docu-track.com

Summary:

Antonín Sova

Antonín Sova was born 26.2. 1864 in Pacov. Two years after his birth the family moved to Lukavec where his father became a teacher of parochial school. At the end of seventies the young man began study grammar school in Pelhřimov, Tábor and Písek where he met a teacher and editor of Písek magazíne Otavan, Adolf Hejduk, who enabled Sova to pursue in literature. After finishing the grammar school in Písek he went to Prague to study law at the request of his father. There he met František Klášterský, F.X Šalda, F.X. Svoboda and Josef Kvapil. In the 80`s of nineteenth century he works at health department of Prague town council. A year later he is a honorable member of Umělecká beseda. He became one of the founders of Association of czech writers – Máj.

In the 1890´s Sova was involved in creation of a magazine called *Modern Revue*. Furthermore, he was one of the leading persons who signed manifest of Czech modernism (modernity) in *Pelcův Rozhled (Pelcovy Rozhledy).* At the end of the 1890´s he worked as a librarian in the Prague city library and at the beginning of the new century (of the twentieth century) he was appointed the director of the city library. Due to his health problems he had to leave the post of director, which he held until the 1920´s.

His literature is (works are) heavily influenced by realism, symbolism and impressionism. An immense influence of French literature, especially Francoa Coppéeho, and the school of Jaroslav Vrchlický on his works is visible at the beginning of his poetical career. In 1890´s he wrote both poetry and prose. This period also marks the era of Sova's literary growth. His most famous prosaic works are *Povídky a menší črty* and schematic (simplified) short stories "Dezinfekční století" and "Kasta živořící". His last prosaic work, "Lyrické vteřiny duše", is heavily influenced by symbolism and marks his focus on writing novels. Sova's prosaic experiments, at the beginning of the twentieth century, resulted in two pivotal novels *Ivův román* and *Výpravy chudých.* The former focuses on the beauties of South Bohemian countryside. The countryside is a centre of calf-love of a young couple in contrast with summer gaieties of young intellectuals at a South Bohemian castle. On the contrary, *Výpravy chudých* are pervaded with autobiographical sketches from Sova's youth and later from his life in Prague. The stress is laid on the contrast between father and son after his mother's death and father's marriage.

PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-Xchange
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

At the beginning of the twentieth century Sova was diagnosed chordal disease with which he fought until the end of his life. As a result of this disease he ended on a wheelchair. He died in his hometown on the 17th August 1928.